

Werner Bätzing

Aktualne spremembe v okolju, gospodarstvu, družbi in razvoju prebivalstva na območju Alp

Po naročilu Zveznega urada za okolje in s podporo Zveznega ministrstva za okolje,
varstvo narave in jedrsko varnost

Berlin 2002

Bundesministerium
für Umwelt, Naturschutz
und Reaktorsicherheit

Umwelt
Bundes
Amt
für Mensch und Umwelt

Vsebina

1. Uvodna beseda	Stran 1
2. Preobrat v okolju, gospodarstvu, družbi in razvoju prebivalstva na območju Alp v obdobju od 1871 do 2000	Stran 2
3. Problemi, ki so povezani z nastalim preobratom	Stran 16
4. Pomen Alpske konvencije in protokola o prebivalstvu in kulturi za spodbujanje trajnostnega razvoja Alp	Stran 22
 Dodatek:	
Predlogi za tematska področja, vsebine, ukrepe in izvedbene faze k protokolu o prebivalstvu in kulturi kot srednji temi Alpske konvencije	Stran 29
Viri in literatura	Stran 39
Pomembnejši spletni naslovi	Stran 40

Opomba:

Besedilo pričujoče brošure je skrajšana različica obsežnejše raziskave Wernerja Bätzinga „Prebivalstvo in kultura kot tematsko področje Alpske konvencije. Analiza trenutnega stanja z vidika prestrukturiranja okolja, gospodarstva in družbe v celotnem alpskem prostoru“ (Das Alpenkonventionsthema „Bevölkerung und Kultur“ – eine Analyse seiner aktuellen Situation auf dem Hintergrund des alpenweiten Strukturwandels von Umwelt, Wirtschaft und Gesellschaft) (februar 2002). Predvideno je, da bo celotno besedilo raziskave objavljeno v knjižni zbirki TEXTE, ki jo izdaja Zvezni urad za okolje. Pri Zveznem uradu za okolje je to publikacijo mogoče naročiti tudi kot dokument v obliki PDF.

Naročila pošljite na naslov: Umweltbundesamt (UBA), Bismarckplatz 1, 14193 Berlin

Iz nemščine prevedla: Natasa Leskovic-Ursic

Postavitev in montaža: SMART:Publishing GmbH, Yven Dickhörner

Fotografije: Werner Bätzing, Erlangen

Besedilo: Werner Bätzing, Institut für Geographie der Universität Erlangen-Nürnberg

www.geographie.uni-erlangen.de/wbaetzing

Naročnik: Umweltbundesamt (UBA), Bismarckplatz 1, 14193 Berlin, www.umweltbundesamt.de

Izdal: Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit, Berlin, www.bmu.de

1. Uvodna beseda

Čeprav je v Alpski konvenciji, ki je bila podpisana že leta 1991, ključna tema prebivalstva in kulture omenjena kot prva od dvanajstih ključnih tem, pa ustrezen protokol do danes še vedno ni izdelan. Stalni odbor Alpske konvencije je septembra 2001 sicer ustanovil posebno delovno skupino in jo pooblastil, da zbere ustrezno gradivo in dokumente o tej tematiki, na podlagi katerih bi bilo mogoče preveriti, ali je tak protokol sploh potreben ali ne. Očitno pa gre pri celotni zadevi za težavno in zelo kompleksno tematiko, za katero ne obstaja preprosta politična rešitev.

Ker problemi, izhajajoči iz tematskega področja prebivalstva in kultura, neposredno vplivajo na alpsko okolje in so zato za okoljsko politiko v smislu trajnostnega razvoja zelo pomembni, je berlinski Zvezni urad za okolje (UBA) naročil znanstveno raziskavo omenjenega področja ter izdelavo predlogov in priporočil za politično rešitev, ki bi obogatila politično razpravo o uresničevanju Alpske konvencije.

Pričujoča brošura povzema pomembne rezultate omenjene raziskave (daljša inačica raziskave je v nemškem jeziku na voljo pri Zveznem uradu za

okolje) in osrednjo pozornost posveča spremembam v okolju, gospodarstvu in družbi v Alpah, kar je ponazorjeno s prikazom sprememb v demografskem razvoju v obdobju med 1871 in 2000, problemi trajnostnega razvoja, ki so povezani s tem, ter pomenu protokola o prebivalstvu in kulturi, ki naj bi ga le-ta imel kot prispevek k reševanju omenjenih problemov.

2. Preobrat v okolju, gospodarstvu, družbi in razvoju prebivalstva na območju Alp v obdobju od 1871 do 2000

Ali so Alpe zapostavljena regija v Evropi?

Z današnje perspektive se zdi, da so Alpe zapostavljen prostor v Evropi. Vendar to ne drži, saj so v posameznih zgodovinskih obdobjih določeni deli alpskega sveta sodili med najugodnejše lege v Evropi, alpski prostor pa je razvrednotila šele industrijska revolucija in ga spremenila v gospodarsko problematičen prostor ter politično periferijo. Sicer se je proces razvrednotenja začel že v 16. stoletju, ko so z nastankom velikih absolutističnih držav oziroma nacionalnih držav Alpe postale mejno območje sredi Evrope, modernizacija kmetijstva in obrtnih dejavnosti pa je segla le še do nižinskih predelov v alpskem prostoru. Veliki preobrat se je zgodil šele v okviru industrijske revolucije, ki je imela naslednja razvojna obdobja:

- rudarstvo in železarstvo predindustrijske dobe (zelo pomembno v številnih alpskih dolinah in območjih): nazadovanje obeh panog v 18. stoletju, njun zaton večinoma v letih od 1780 do 1840.
- prevozi s tovorno živino (prek več kot 300 prelazov): nazadovanje dejavnosti zaradi gradnje novih voznih poti od leta 1820 naprej, opuščanje

dejavnosti zaradi gradnje železnice od leta 1854 naprej.

- tradicionalna kmečka obrt, ki je povsod obstajala decentralizirano: nazadovanje od leta 1840 dalje, opuščanje od leta 1880.
- kmetijstvo: veliko razvrednotenje zaradi prehoda na tržno gospodarstvo in nekonkurenčnosti v primerjavi s kmetijstvom na legah z ugodnimi razmerami drugod po Evropi, začetek procesa razvrednotenja zaradi vseevropske agrarne krize leta 1880 (samo v Franciji od leta 1848).

Tak razvoj je povzročil obsežno razvrednotenje in pešanje gospodarstva vsepovsod po alpskem prostoru, posledica tega pa je bila močno odseljevanje prebivalstva z alpskega prostora v razcvetajoča se industrijska mesta.

Prihod industrijske družbe v Alpe

Industrijski način proizvodnje je dosegel alpski prostor šele veliko kasneje, saj so bile Alpe prostorsko neprimerne za neposredni industrijski razvoj: nimajo rudnih bogastev, ki bi jih lahko industrijsko predelovali, dolgo časa ni bilo železniških povezav s tem območjem, površje je za industrijsko rabo večinoma neprimerno, alpska mesta pa so

bila tako majhna, da niso bila sposobna zagotoviti pogojev za večje povpraševanje. Industrijska družba je na območje Alp prodrla šele v naslednjem razvojnem obdobju:

- gradnja železnic: semmerinška železnica kot predhodnica (1854), prva prava železniška proga skozi Alpe je brennerska železnica (1867), temu pa je hitro sledila gradnja drugih železniških povezav.
- industrijski objekti: tekstilna industrija v vzhodni Švici kot predhodnica (od leta 1820 naprej) in težka industrija na območju Mura-Murica-Furche na Štajerskem (od leta 1840 naprej), intenziven razvoj od leta 1890 zaradi rabe vodne energije.
- turizem (kot gospodarska dejavnost, ki je neposredno povezana z industrijsko družbo): prvi velik razcvet od leta 1880 naprej, ko se je približno sto lokalnih skupnosti (do 80 % na območju Švice) preobrazilo v monostrukturne turistične kraje.

Neposredni začetek industrijskega razvoja v Alpah se je torej začel šele okrog leta 1880, posledica pa je bila velika rast prebivalstva zlasti v alpskih mestih vzdolž železniških prog in v nižinskih predelih v dolinah, ki jih le-te povezujejo, kakor tudi na nekaterih višje ležečih predelih. Ta zelo razgiban preobrat je bil leta 1914 nenadoma pre-

kinjen, tako da je v dvajsetih in tridesetih letih zaznati le še manjšo dinamiko.

Razvoj prebivalstva na območju Alp: 1. faza (1871–1951)

1. faza (1871–1951): S pomočjo demografske analize po posameznih občinah je mogoče ovrednotiti nasprotujoče si razvojne trende. Izhodišče je leto 1871, v katerem je bil opravljen prvi sodoben popis prebivalstva na celotnem območju Alp. To obdobje se zaključuje v letu 1951, ko se začne nova faza.

Iz preglednice 1 in karte 1 je razviden razvoj v letih od 1871 do 1951: število prebivalcev na območju Alp se je s 7,8 povečalo na 10,8 mln. ljudi, torej je naraslo za 37 %. Ker pa je rast števila prebivalcev v sedmih državah, katerih ozemlje sega tudi na območje Alp (z izjemo Monaka), znatno višja (51 %), dojemamo Alpe kot periferijo, kjer industrijski razvoj sprejemajo z zakasnitvijo in obotavljanjem.

Tako nasprotujoč si razvoj, ki ga je sprožila industrializacija, je zelo dobro opazen: prebivalstvo v polovici alpskih občin je v intenzivnem porastu (81 %), druga polovica pa svoje prebivalce izgublja (-36 %).

Karta 1 prikazuje obsežno območje v jugozahodnih Alpah, kjer je število prebivalcev upadlo (francoske Alpe, italijanske zahodne Alpe, Ticino), ker so izginile tradicionalne oblike gospodarjenja, nova delovna mesta pa niso bila ustvarjena.

Število prebivalcem v zahodnem delu Vzhodnih Alp, torej na Bavarskem, Vorarlbergu, Lihtenštajnu,

Preglednica 1: Razvoj prebivalstva na območju Alp (1871-1951)																	
Država	Vse občine				Samo občine z naraščajočim številom prebivalcev 2)				Samo občine z upadom števila prebivalcev				Število prebivalcev v alpskih državah, izraženo v min. - primerjava		Država		
	Število prebivalcev		Sprememba števila prebivalstva v letih od 1871 do 1951, izražena v %		Sprememba števila prebivalstva v letih od 1871 do 1951, izražena v %		Sprememba števila prebivalstva v letih od 1871 do 1951, izražena v %										
									Delež v okviru vseh občin, izražen v %	Območje je Alp	Povprečna občina 1)	Delež v okviru vseh občin, izražen v %	Območje Alp	Povprečna občina 1)		Delež v okviru vseh občin, izražen v %	Območje Alp
	1871	1951	Območje je Alp	Povprečna občina 1)	Območje je Alp	Povprečna občina 1)	Območje Alp	Povprečna občina 1)									
D 3)	283	396.577	1.052.303	265 %	267 %	99,6 %	266 %	267,2 %	99,8 %	0,4 %	97 %	97 %	0,2 %	40.997	68.879	168 %	D
F	1.758	1.456.553	1.301.011	89 %	68 %	12 %	189 %	191 %	11 %	87 %	55 %	51 %	89 %	37.500	42.885	114 %	F
FL	11	7.504	13.757	183 %	170 %	91 %	185 %	177 %	97 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0,007	0,014	200 %	FL
I	1.769	3.153.896	3.965.183	126 %	115 %	54 %	159 %	150 %	57 %	45 %	74 %	74 %	43 %	27.300	47.515	174 %	I
A	1.165	1.568.924	2.564.781	163 %	146 %	76 %	184 %	164 %	75 %	24 %	88 %	88 %	25 %	4.498	6.934	154 %	A
CH	1.086	972.365	1.386.717	143 %	133 %	61 %	169 %	167 %	65 %	39 %	82 %	79 %	35 %	2.655	4.715	178 %	CH
SLO 4)	51	272.421	506.127	186 %	234 %	75 %	232 %	284 %	68 %	24 %	84 %	85 %	32 %	1.129	1.504	133 %	SLO
Skupaj	6.123	7.828.240	10.789.879	138 %	119 %	50 %	181 %	173 %	57 %	50 %	70 %	64 %	43 %	114.086	172.446	151 %	Skupaj

1) Pri tem izračunu je vsaka občina obravnavana enako, tako da imajo mesta, katerih rast je dlje časa hitro napredovala in kasneje rahlo upadla, ter številni prebivalci teh mest znatno manjšo težo kot pri odstotkovni vrednosti iz predhodnega stolpca, ki se nanaša na celotno rast. 2) Ker niso upoštevane občine z nespremenjenim številom prebivalcev, vsota iz deleža občin z naraščajočim številom prebivalcev in občin z upadom števila prebivalcev ne znaša vedno 100 %. 3) Nemčija: 1871 = Nemški rajh; 1951 – 1981 = ZRN in NDR; 2000 = stare in nove zvezne dežele. 4) Slovenija: vrednosti za l. 1951 interpolirane na podlagi podatkov iz l. 1871 in 1961.

na Tirolskem, Salzburškem in Koroškem ter Južnem Tirolskem, raste skorajda po vsej površini, kajti poglavitne doline, ki so hitro dosegljive, se urbanizirajo, v številnih stranskih dolinah pa prvi manjši poskusi turističnega razvoja preprečujejo upadanje števila prebivalcev.

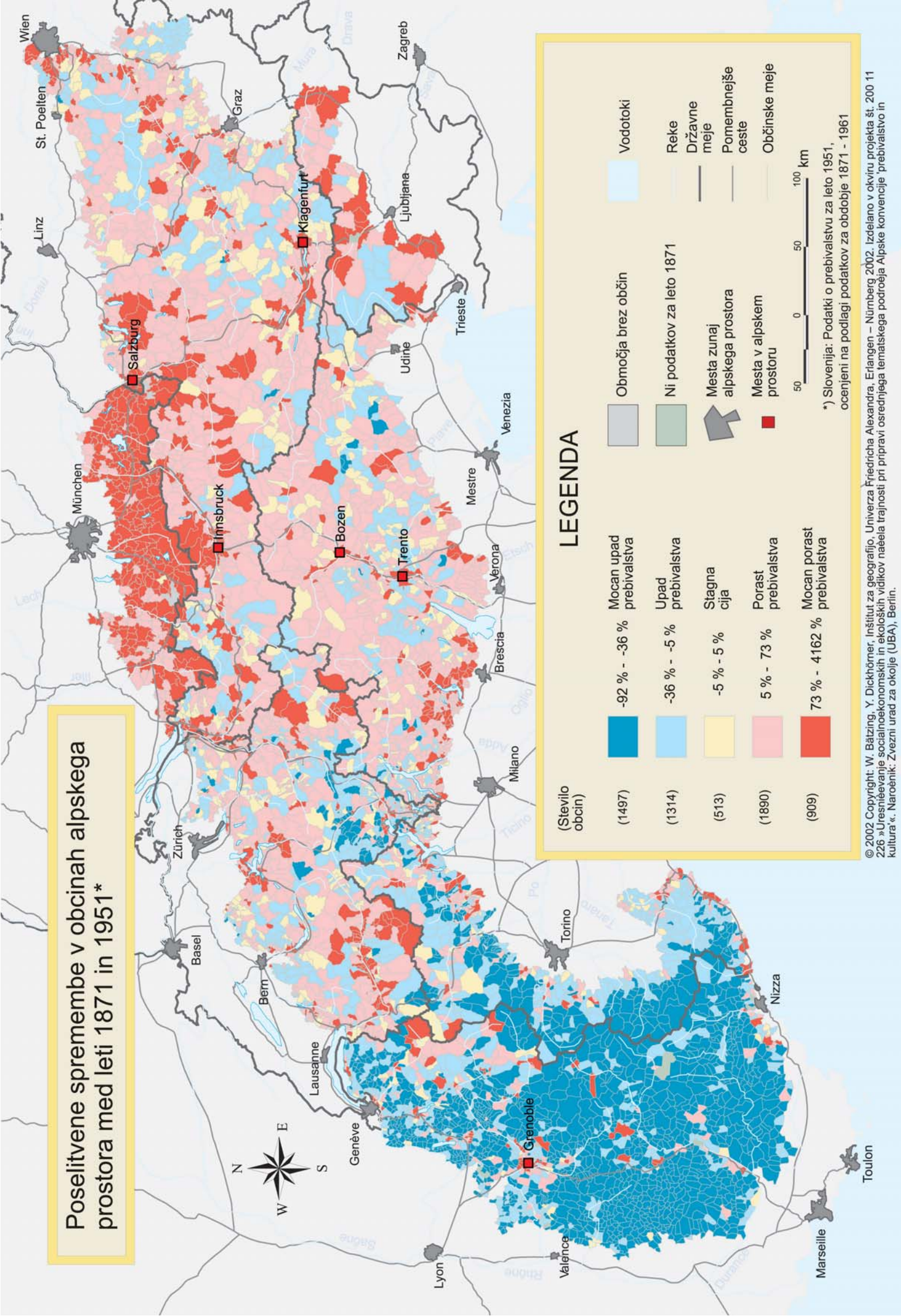
V preostalem alpskem prostoru najdemo t.i. občine rasti in občine upadanja. Za alpska mesta, za nižje ležeče in dostopne predele v dolinah ter značilne turistične kraje je značilna posebno intenzivna rast, medtem ko so občine, od koder se prebivalstvo odseljuje, pogosto težje dostopne.

Razvoj prebivalstva na območju Alp: 2. faza (1951–1981)

2. faza (1951–1981): to je obdobje prehoda iz industrijske v storitveno družbo. Vpliv evropskega „gospodarskega čudeža“ na sicer še vedno tradicionalno zaznamovana alpska območja je bil zelo močan. Novo ovrednotenje osi sever – jug v novi Evropi je povzročilo, da so v tej fazi Alpe pod vedno močnejšim neposrednim vplivom gospodarske dinamike Evrope. Pri tem se odvijajo naslednji procesi:

- Lažje dostopnim alpskim mestom se je vrednost ponovno izrazito povečala. Zanje je še naprej značilna intenzivna rast prebivalstva.
- Po zaslugi polne zaposlitve v Evropi so od leta 1960 v lahko dostopnih dolinskih legah zrasla števil-

Poselitvene spremembe v občinah alpskega prostora med leti 1871 in 1951*

Preglednica 2: Razvoj prebivalstva na območju Alp (1951-1981)												
Država	Vse občine			Samo občine z naraščajočim številom prebivalcev 2)			Samo občine z upadom števila prebivalcev			Število prebivalcev v alpskih državah, izraženo v mln. - primerjava		
	Število občin	Število prebivalcev		Sprememba števila prebivalstva v letih od 1951 do 1981, izražena v %		Delež v okviru vseh občin, izražen v %	Sprememba števila prebivalstva v letih od 1951 do 1981, izražena v %		Delež v okviru vseh občin, izražen v %	Sprememba števila prebivalstva v letih od 1951 do 1981, izražena v %		Država
		1951	1981	Območje Alp	Povprečna občina 1)		Območje Alp	Povprečna občina 1)		Območje Alp	Povprečna občina 1)	
D 3)	283	1.052.303	1.240.030	118 %	113 %	62,2 %	130 %	130,0 %	59,9 %	37,8 %	86 %	D
F	1.758	1.301.061	2.011.190	155 %	124 %	53 %	175 %	169 %	51 %	47 %	73 %	F
FL	11	13.757	25.215	183 %	187 %	100 %	183 %	187 %	100 %	0 %	0,014	FL
I	1.769	3.967.900	4.349.055	110 %	95 %	38 %	132 %	131 %	40 %	62 %	72 %	I
A	1.165	2.564.781	3.052.671	119 %	120 %	73 %	129 %	133 %	67 %	27 %	87 %	A
CH	1.086	1.386.717	1.721.157	124 %	111 %	50 %	140 %	144 %	50 %	50 %	78 %	CH
SLO 4)	51	506.127	640.514	127 %	118 %	67 %	135 %	133 %	55 %	33 %	88 %	SLO
Skupaj	6.123	10.792.646	13.039.832	121 %	112 %	53 %	138 %	145 %	53 %	47 %	76 %	Skupaj

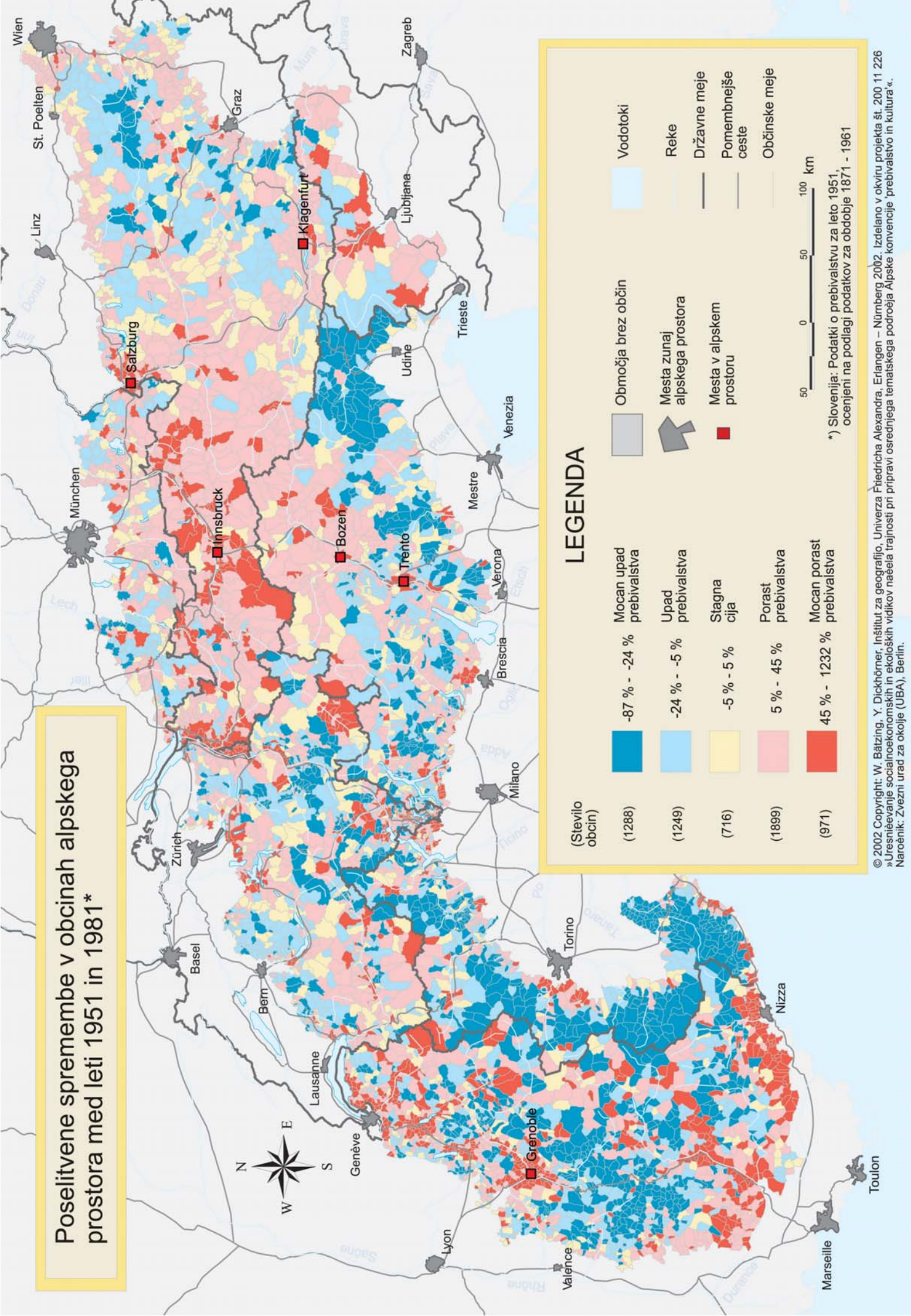
1) Pri tem izračunu je vsaka občina obravnavana enako, tako da imajo mesta, katerih rast je dlje časa hitro napredovala in kasneje rahlo upadla, ter številni prebivalci teh mest znatno manjšo težo kot pri odstotkovni vrednosti iz predhodnega stolpca, ki se nanaša na celotno rast. 2) Ker niso upoštevane občine z nespremenjenim številom prebivalcev, vsota iz deleža občin z naraščajočim številom prebivalcev in občin z upadom števila prebivalcev ne znaša vedno 100 %. 3) Nemčija: 1871 = Nemški rajh; 1951 – 1981 = ZRN in NDR; 2000 = stare in nove zvezne dežele. 4) Slovenija: vrednosti za l. 1951 interpolirane na podlagi podatkov iz l. 1871 in 1961.

- na podjetja in obrati. Tako je drugi gospodarski sektor postal daleč najmočnejši sektor v Alpah.
- Od leta 1955 se razvija množični turizem, najprej kot poletni, od leta 1965 pa tudi kot zimski turizem, zaradi česar je v številnih občinah v obrobni legah, vendar pa ne povsod, število prebivalstva začelo naraščati.
- Modernizacija kmetijstva v manjših regijah z ugodnimi razmerami (dolinska dna, ravninski predeli na pobočjih in planinah) poteka od leta 1965, raba se intenzivira; na večjih območjih z neugodnimi pridelovalnimi razmerami sta se vedno bolj začela uveljavljati ekstenzivno kmetijstvo in opuščanje kmetijskih zemljišč.
- Število prebivalcev še naprej upada v občinah, ki ne poznajo modernizacije kmetijstva ali katere druge sodobne oblike rabe.

Preglednica 2 in karta 2 prikazujeta razvoj alpskega prebivalstva v obdobju med 1951 in 1981: število prebivalcev se je na območju Alp z 10,8 povečalo na 13 milijonov; stopnje rasti se vedno bolj izenačujejo s povprečjem sedmih alpskih držav, obravnavanih v raziskavi, leta 1971 pa so to povprečje celo rahlo presegle.

Razlike med posameznimi območji so se pri tem le rahlo zmanjšale (53 % občin rasti, 47 % občin upadanja), a so se zato občutno premaknile glede na kraj: najintenzivnejše je upadanje števila prebivalstva še vedno v jugozahodnih Alpah v italijanskem delu Alp. Proces depopulacije se je v Fran-

Poselitvene spremembe v občinah alpskega prostora med leti 1951 in 1981*

ciji znatno zmanjšal zaradi urbanizacije lahko dosegljivih dolinskih predelov in predelov na obrobju Alp kakor tudi zaradi razvoja turizma. Vendar pa se je sedaj začelo oblikovati novo večje območje praznjenja prebivalstva v italijanskih Vzhodnih Alpah, kjer število prebivalstva pada že od leta 1921 naprej. Prav tako se število prebivalcev občutno zmanjšuje tudi na skrajnem vzhodnem robu Vzhodnih Alp, na območju „železarstva“ (mala obrtna podjetja za obdelavo železa), ker ta gospodarska panoga ni več konkurenčna.

Regije rasti v zahodnem delu Vzhodnih Alp se še naprej razvijajo pozitivno. Tam so zaradi turističnega razvoja posamezni „otoki“, kjer je število prebivalcev upadalo, skorajda v celoti izginili. Nasprotno pa je upad prebivalstva v bavarskih Alpah zanemarljiv, saj se je prebivalstvo v tem delu Alp že leta 1951 zaradi razpršene nastanitve vojnih beguncev za krajši čas močno okrepilo, vendar so se le-ti kmalu zatem preselili v industrijska mesta – to je na karti videti kot upadanje števila rasti, ne ustreza pa realnemu zmanjševanju.

Ostali predeli so mozaično prepredeni z manjšimi območji nazadovanja in rasti.

Razvoj prebivalstva na območju Alp: 3. faza (1981–2000)

3. faza (1981–2000): Leta 1981 se za Evropo začne obdobje storitvene družbe, ki je v alpski prostor prinesla nove spremembe:

- Alpska mesta in lažje dostopni dolinski predeli so zaradi zgrajenih cest lahko dosegljivi, tako da je v njih zaslediti veliko rast prebivalstva in so tukaj začeli nastajati dolgi poselitveni pasovi.
- Alpska mesta ob alpskem obrobju se s sosednjimi zunajalpskimi območji velikih mest funkcionalno tako zelo prepletajo, da postajajo del regije posameznega velikega mesta, ki leži izven alpskega območja (metropolizacija). Posledica tega je naraščanje števila prebivalcev in delovnih mest, vendar pa tudi izguba samobitnosti. Mest, ki ležijo v osrčju alpskega prostora, ta razvoj trenutno še ni zajel, vendar pa je zaradi nadaljnega izboljševanja dostopnosti in vzpostavitve „brezkrajevne“ komunikacije (internet) samo še vprašanje časa, kdaj se bo to zgodilo.
- Nove dinamične gospodarske regije v Evropi pogosto ležijo v bližini Alp, zato se območja na obrobju Alp spreminjajo v spalna naselja dnevnih migrantov (delovna mesta so v večjih mestnih središčih izven območja Alp, kraj stalnega bivališča pa je na območju Alp), s čimer je povezana močna rast števila prebivalcev. Na teh območjih živi od leta 1990 že 18 % alpskega prebivalstva.
- Zaton industrijskega razcveta sega v obdobje med letoma 1975 in 1980, ko so ukinili številna delovna mesta in zaprli številna podjetja, zaradi česar so industrijsko usmerjene občine izgubile veliko prebivalcev, ki so se odselili.

Pogost pojav je razpršena gradnja na ravninskem dnu dolin, ki so lahko dostopne.

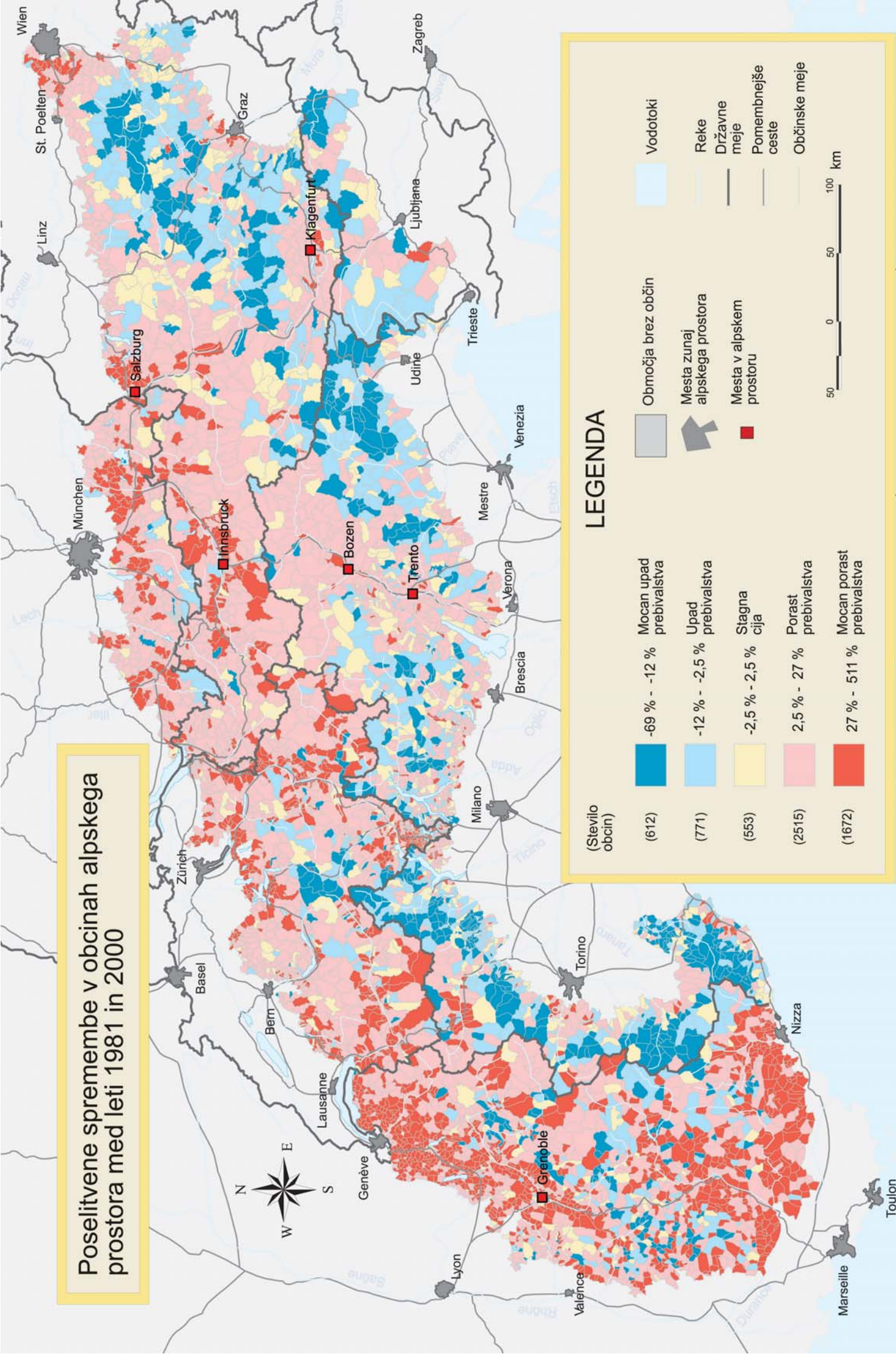
- Za turistično dejavnost je od leta 1985 značilna stagnacija oziroma rahel upad povpraševanja, kar občutno zavira njeno dinamiko in znatno zaostruje konkurenco na območju Alp. Vrsta manjših in srednjevelikih turističnih krajev je tako zašla v krizo in začela izgubljati svoje prebivalce, velika uspešna turistična središča se urbanizirajo in spreminjajo v mestne občine.
- V kmetijstvu vedno bolj prodira kontroveržno intenziviranje rabe na manjših površinah, ki so ugodnejša za kmetijstvo, in opuščanje rabe zemljišč na večjih območjih, ki so kmetijsko manj ugodna.
- Na območjih, ki so od leta 1871 stalno izgubljala svoje prebivalce, se je število prebivalcev tako znižalo, da že lahko govorimo o nastanku „območij divjine“.

Preglednica 3 in karta 3 prikazujeta demografski razvoj v letih od 1981 do 2000: število prebivalstva, ki živi na območju Alp, se je s 13 milijonov povečalo na 14,2 mln., tako da so sedaj stopnje rasti občutno nad evropskim povprečjem – Alpe kot evropska velika regija niso več zapostavljen prostor!

Razlike med posameznimi območji znotraj Alp sicer kljub temu ne izginjajo, vendar pa postajajo vse manjše (73 % občin z naraščajočim številom prebivalstva in 27 % občin z upadom števila prebivalcev).

Dejstvo, ki pri tej fazi najbolj bije v oči, je nasprotno: si razvoj v francoskih na eni in italijanskih Alpah na drugi strani: medtem ko je v francoskih Alpah vse manj občin, kjer je število prebivalcev v upadu (razlogi za to so urbanizacija dolinskih predelov, intenzivno nastajanje območij bivanja dnev-

Poselitvene spremembe v občinah alpskega prostora med leti 1981 in 2000

Preglednica 4: Razvoj prebivalstva na območju Alp in v alpskih državah (1871-2000)											
Država	Vse občine			Samo občine z naraščajočim številom prebivalcev			Samo občine z upadom števila prebivalcev			Alpske države	
	Št. preb./km ²	Sprememba števila prebivalstva v letih od 1871 do 2000, izražena v %		Delež v okviru vseh občin, izražen v %	Sprememba števila prebivalstva (1871-2000), izražena v %	Delež v okviru vseh občin, izražen v %	Delež v okviru vseh občin, izražen v %	Sprememba števila prebivalstva (1871-2000), izražena v %	Delež v okviru vseh občin, izražen v %	Število prebivalcev v alpskih državah, izraženo v mln. - primerjava	Država
		1871	2000								
D	36	36	132	100 %	362 %	100 %	0 %	0 %	0 %	203 %	D
F	37	61	166	34 %	284 %	28 %	66 %	56 %	72 %	158 %	F
FL	47	204	435	100 %	435 %	100 %	0 %	0 %	0 %	435 %	FL
I	60	84	140	48 %	209 %	48 %	52 %	57 %	52 %	210 %	I
A	29	60	210	80 %	244 %	76 %	20 %	77 %	24 %	181 %	A
CH	36	75	208	68 %	251 %	69 %	32 %	73 %	31 %	270 %	CH
SLO	44	99	226	75 %	300 %	63 %	25 %	72 %	37 %	176 %	SLO
Skupaj	41	75	182	56 %	250 %	58 %	44 %	61 %	42 %	190 %	Skupaj

- 18 % alpskih občin, ki zavzemajo 21 % površine Alp (predvsem v Italiji), se spreminja v območja praznjenja prebivalstva (cluster 3, 4, 6).
- Pri 33 % alpskih občin, ki zavzemajo 24 % površine Alp (predvsem v Franciji), je bil razvoj dolgo časa upočasnen, po letu 1971 pa je začelo število prebivalcev občutno rasti, ne da bi bila pri tem dosežena vrednost iz leta 1871 (cluster 2, 11, 17) oziroma povprečna rast v Alpah (cluster 7, 9, 15, 16). To gibanje je bilo pri 55 % teh občin prekinjeno leta 1971, pri 38 % občin leta 1981 in pri 7 % občin leta 1991.
- Za 18 % alpskih občin, ki zavzemajo 25 % površine Alp (predvsem v Avstriji), je značilna sorazmerno stalna, a podpovprečna rast prebivalstva (cluster 1 in 5).
- 30 % alpskih občin, ki zavzemajo 30 % površine Alp (še posebej izrazito se to kaže na Bavarskem in v Lihtenštajnu), izkazuje nadpovprečno rast in ta manjši del daje odločilen pečat rasti celotnega alpskega prostora (cluster 8, 10, 12, 13, 14).

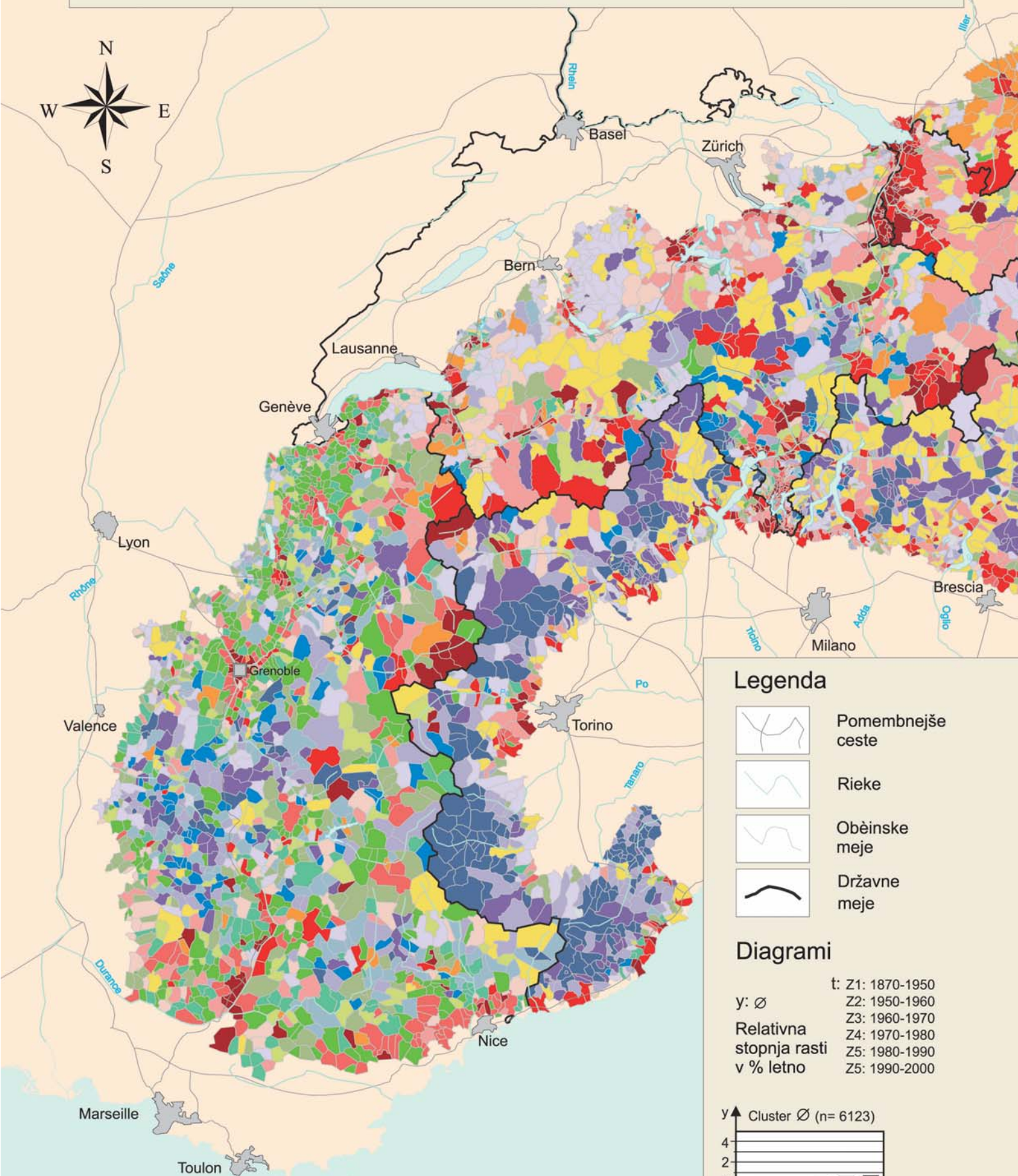
V švicarskih Alpah najdemo vse tipe clustrov, njihov trend gibanja je podoben trendu v celotnem alpskem prostoru, zato je Švica glede tega najbolj reprezentativna država.

**Preglednica 5: Rezultati analize razvrščanja v skupine ali cluster analize
(razvrščanje skupin glede na intenzivnost razvoja prebivalstva)**

Številka clustra	Število obcin	Število prebivalcev		Delež v okviru celotnega števila alpskih prebivalcev, izražen v %		Sprememba, izražena v %	Delež površine, izražen v %
		1871	2000	1871	2000		
A. Negativni clustri							
4	288	388.474	106.684	5 %	1 %	27 %	5 %
17	142	64.419	26.052	1 %	(0,18) %	40 %	2 %
2	229	116.735	56.331	1 %	(0,39) %	48 %	2 %
6	372	508.367	325.750	6 %	2 %	64 %	6 %
3	466	557.035	387.225	7 %	3 %	70 %	10 %
11	542	745.228	681.576	10 %	5 %	91 %	8 %
Skupaj	2.039	2.380.258	1.583.618	30 %	11 %	67 %	32 %
B. Clustri s težnjami preobrata 1971							
15	187	105.404	115.072	1 %	1 %	109 %	2 %
7	317	363.337	412.796	5 %	3 %	114 %	5 %
16	260	166.060	209.844	2 %	1 %	126 %	2 %
9	350	221.727	339.173	3 %	2 %	153 %	3 %
Skupaj	1.114	856.528	1.076.885	11 %	7 %	126 %	12 %
C. Clustri z enakomerno rastjo brez izstopanj							
1	875	1.622.525	2.377.475	21 %	17 %	147 %	22 %
D. Posebni primeri – Bavarska							
13	292	309.407	878.585	4 %	6 %	284 %	5 %
E. Clustri z izrazitim i krajšim i obdobji rasti							
5	275	232.502	331.273	3 %	2 %	142 %	3 %
8	588	855.626	1.794.646	11 %	13 %	210 %	13 %
10	295	289.577	976.734	4 %	7 %	337 %	3 %
12	363	1.014.818	3.950.703	13 %	28 %	389 %	6 %
14	282	274.675	1.291.195	4 %	9 %	470 %	3 %
Skupaj	1.803	2.667.198	8.344.551	35 %	59 %	313 %	28 %

Viri podatkov o prebivalstvu: popisi prebivalstva (za l. 2000 deloma predvidena ocena za občine) statističnih uradov sedmih alpskih držav (baza podatkov o alpskih občinah, W. Bätzing)

Tipizacija alpskih obè in po razredih demografskega razvoja v obdobju 1870-2000

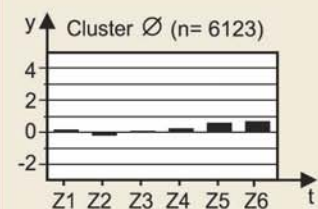
Legenda

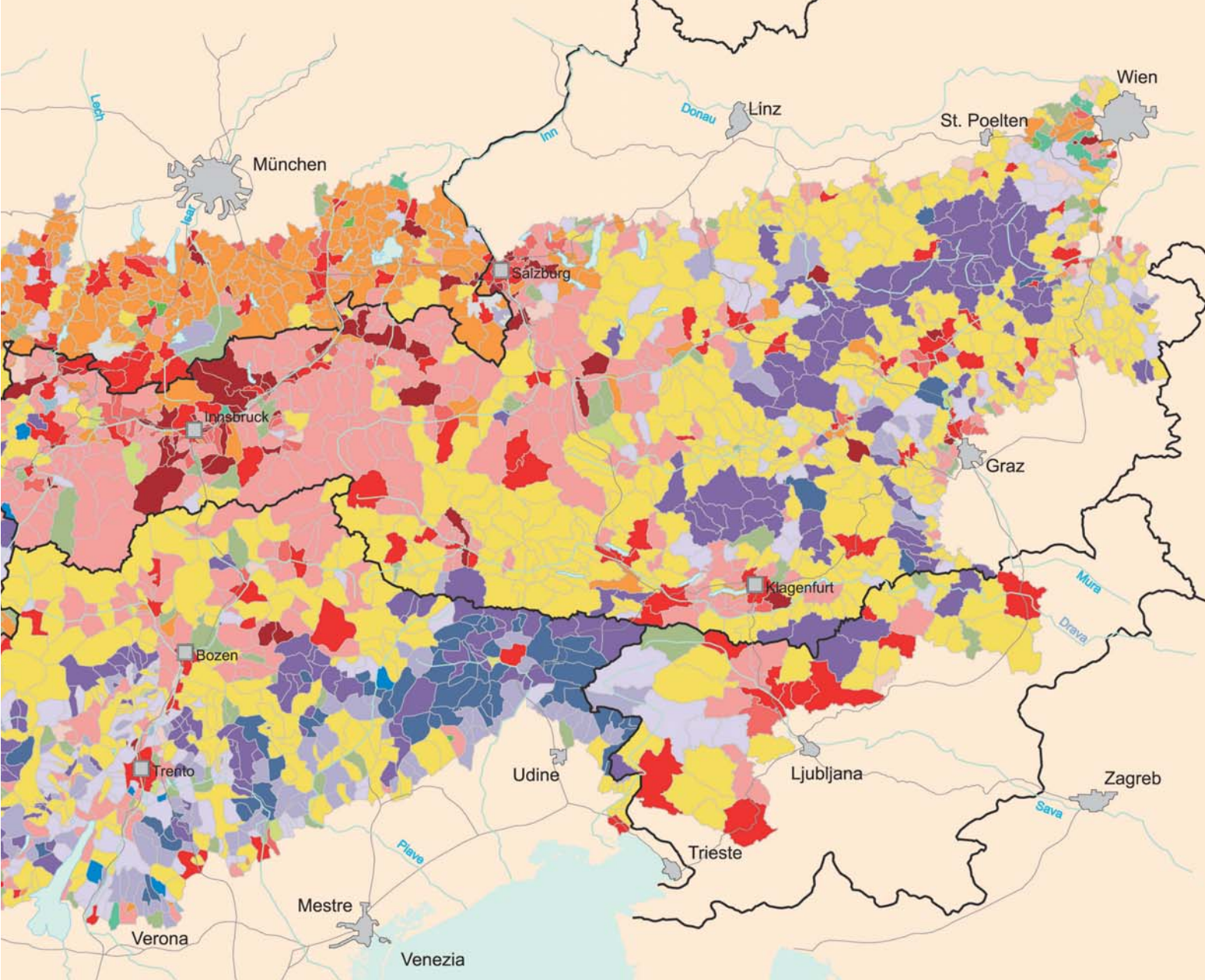
- Pomembnejše ceste
- Rieke
- Obèinske meje
- Državne meje

Diagrami

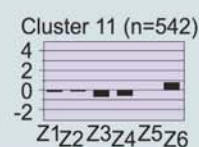
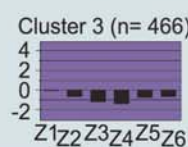
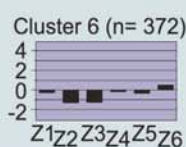
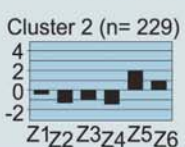
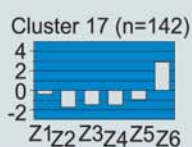
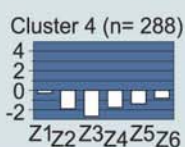
t: Z1: 1870-1950
Z2: 1950-1960
Z3: 1960-1970
Z4: 1970-1980
Z5: 1980-1990
Z6: 1990-2000

y: Ø
Relativna
stopnja rasti
v % letno

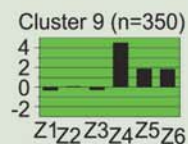
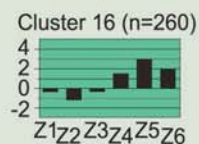
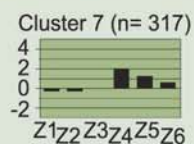
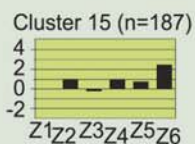

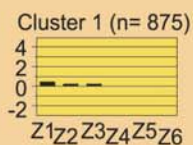
A. Negativni Cluster

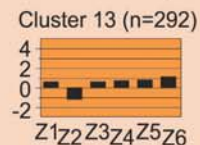
B. Cluster s težnjami preobrata po 1971

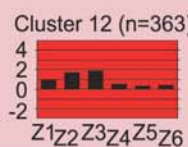
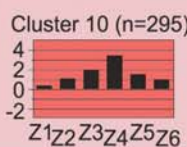
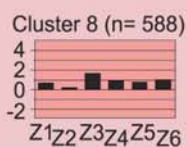
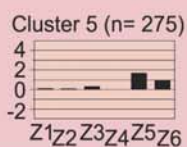
C. Cluster z enakomerno rastjo

D. Cluster - Bavarska kot poseben primer

E. Cluster z izrazitimi krajšimi (markantnimi) obdobji naraščanja

Največjo korist od sodobnega razvoja v Alpah imajo alpska mesta, ki doživljajo intenzivno rast in svoj prostor od leta 1970 vse bolj širijo v obmestja, kot prikazuje slika mesta Lugano v Ticinu. V alpskih mestih, vključno z okoliškimi občinami, ki se z mesti neposredno prepletajo, je leta 1990 živelo že 59 odstotkov alpskega prebivalstva. Na samo 27 odstotkov celotne površine alpskega prostora odpade 66 odstotkov vseh delovnih mest in tu se razvijajo večinoma modernizirane urbane kulture.

V globokih alpskih dolinah, ki so hitro dostopne zaradi železniškega in avtocestnega omrežja, se je leta 1890 intenzivno začela razvijati industrija: tako je bilo tudi v občini Visp v Valaisu. Okrog leta 1975 je bil na območju Alp najmočnejši drugi gospodarski sektor, ki je zavzemal 50-odstotni delež vseh zaposlenih. Zaradi gospodarske krize je sledilo obdobje zmanjševanja števila delovnih mest. To pa je povezano tudi s kulturno krizo smisla.

3. Problemi, ki so povezani z nastalim preobratom

Nasprotujoča si razvojna gibanja na vseh ravneh kriterijev

Čeprav je na prvi pogled videti, da je večji del alpskega območja zajel pozitiven razvoj, pa je nastali preobrat vendarle povezan z velikimi problemi: od sedanjega povečanja vrednosti imajo korist zlasti nižinske lege v dolinah in bazenih, ki so lahko dostopne, izbrani kraji (turistična središča) v visokogorju kakor tudi lahko dostopna obmestna naselja (kraji bivališča) v neposredni bližini večjih mest. Podeželski alpski prostor pa postaja problematičen: izpostavljen je gospodarskemu razvrdenju na celotnem območju, spreminja pa se celo v depopulacijsko območje. Z malce pretiravanja lahko ugotovimo, da je danes območje Alp v znamenju nasprotujočih si procesov urbanizacije in depopulacije.

Ta nasprotujoči si razvoj pa se ne odvija samo na ravni alpskih regij in alpskih občin, temveč tudi na mikro področju: vse oblike sodobne rabe na zelo intenziven način izkoriščajo izbrane manjše površine, dostopna zemljišča v nižinah, medtem ko se istočasno zmanjšuje tradicionalna raba obsežnih strmih in prometno slabo dostopnih zemljišč, ponekod pa so jo celo dokončno opustili. Za številne alpske doline je danes značilna intenzivna, deloma pa tudi čezmerna raba ravninskih delov na dnu do-

lin in nekaterih manjših območij pašnih površin v kmetijske, obrtne, turistične, poselitvene in prometne namene, medtem ko se vsa druga zemljišča ne uporabljajo in se na njih razrašča grmovje in gozd.

Tako nasprotujoči si razvoj na vseh ravneh obstoječih kriterijev povzroča hude probleme na področju okolja, gospodarstva in družbe.

Okoljski problemi

V urbanizirajočih se alpskih regijah in območjih so prisotni vsi okoljski problemi velikega mesta: onesnaževanje okolja, voda, tal, gradnja razpršeno lociranih objektov in obremenitve okolja zaradi hrupa, pri čemer te probleme občutno zaostrujejo alpska topografija in lokalno podnebje s pogostimi vremenskimi inverzijami.

Tako intenzivna kakor tudi čezmerna raba zemljišč ter opustitev rabe zemljišč in njihovo spreminjanje v prahe povzročajo zmanjševanje raznolikosti vrst in krajinske raznolikosti na manjšem prostoru, ki ga je človek stoletja oblikoval s tradicionalno rabo tal (z občutkom za pravo mero pri čezmerni in nezadostni rabi in številnih načinih nege). Istočasno je zaradi tega naravni prostor na vseh strmih pobočjih vedno bolj ogrožen, saj zaradi intenzivne rabe zemljišč, na katerih so opustili kmetijsko pridelavo, ni več učinkovitega varstva pred erozijskimi procesi in plazovi in zemljišča niso več sposobna zadrževati vode. Ker sodobna družba večinoma ne pozna odgovornega ravnanja do okolja, ker nevarnosti v

Približno 21 odstotkov površine alpskega prostora se je spremenilo v izpraznjena območja: ljudje so se odselili in za seboj pustili prazna naselja. Kulturna krajina se zarašča – tako kot v dolini Valle Stura di Demonte v Piemontu, ki jo vidimo na sliki. Izginjajo različne alpske kulture z dolgoletno tradicijo. Zaradi zaraščanja zemljišč postaja kulturna krajina, nekdanj na manjšem prostoru bogata z rastlinskimi in živalskimi vrstami, monotona in izgublja del svoje biotske raznovrstnosti.

Razpršena gradnja v neposredni okolici večjih alpskih mest zahteva zelo veliko prostora, povsod povzroča močne prometne tokove in razvrednotenje okolja, ki je nekdanj bilo kmečka kulturna krajina. Na sliki: okolica Lugana v Ticinu.

Nekdanji gorski travniki na 2000 metrih nadmorske višine, kjer so od leta 1965, ko so opustili njihovo rabo, tla podvržena eroziji (Gasteinska dolina/Visoke Ture).

Zaraščajoče se terase, ki so včasih služile za njive, v dolini reke Stura v Piemontu.

alpskem prostoru ne poskuša več preprečevati, kot so to počele prejšnje generacije, in ker se naselja širijo na ogroženih naplavnih ravninah in plazovitih območjih, v alpskem svetu skokovito naraščajo tudi nevarnosti, ki jih s seboj prinašajo naštetí problemi.

Gospodarski problemi

Razen maloštevilnih izjem so endogeni gospodarski potenciali v Alpah, kot so kmetijstvo, planinsko gospodarstvo, gozdarstvo, rudna bogastva in človeški viri, izpostavljeni procesu razvrednotenja. Delovna mesta v urbanizirajočih se območjih Alp so funkcionalno zelo tesno povezana z evropskim in svetovnim gospodarstvom, z Alpami kot takimi imajo le še malo skupnega, pogosto pa jih nadzirajo veliki centri izven območja Alp.

Podeželski prostor v Alpah izgublja številna delovna mesta, gostota poselitve se niža tako hitro, da

Tradicionalno obdelane košenice, za katere je značilna pestrost vrst, postajajo vedno redkejše.

Podeželski prostori s trdno gospodarsko osnovo (praviloma kombinacija kmetijstva, gradbeništva, obrti, turizma in trgovine, kot je videti na sliki v dolini Fex v Engadinu) so v Alpah vedno redkejši: izpostavljeni so procesu urbanizacije ali depopulacije.

je zaradi manjšega povpraševanja celotna infrastruktura terciarnega in kvartarnega sektorja – šole, trgovine, gostišča, zdravstveni, kulturni in ustanove socialne oskrbe itd. – zašla v hudo krizo. Prihodnost teh območij kot življenjskih in gospodarskih prostorov je zato ogrožena, to pa povzroča nadaljnje odseljevanje in še pospešuje proces njihovega razvrednotenja.

Družbeni problemi

Tradicionalna odgovornost skupnosti za svoj življenjski prostor in okolje je danes večinoma izginila.

V urbanih alpskih predelih obstajajo številne skupine z različnimi življenjskimi slogi, ki vzporedno živijo drug poleg drugega, v industrijskih alpskih območjih povzroča zmanjševanje delovnih mest krizo kulturne zavesti. Na turističnih območjih se za številne socialne in kulturne probleme ne menijo, saj je celotno življenje kraja podrejeno turizmu. Na

Take vasice bi danes še kako potrebovale osnovno infrastrukturo, saj je že dolgo tega, odkar so zaprli trgovino, gostilno in šolo. Leta 2001 so zaradi „nerentabilnosti“ odstranili celo telefonsko govornico. Na sliki: dolina Valle Stura di Demonte v Piemontu.

območjih depopulacije se pogostokrat togo oklepajo tradicionalnih struktur, kar onemogoča preudarno prenovo teh območij. Zaradi tovrstnih socialnih in kulturnih težav se še krepijo gospodarski in ekološki problemi in tako se je v številnih alpskih območjih začel ekonomski, kulturni in ekološki razvoj, ki ga prizadeti ne zmorejo več sami usmerjati.

Tradicionalne prireditve, prazniki in običaji imajo v Alpah že dolgo tradicijo, a so jim v 19. stoletju skorajda povsod dali novo obliko. Na sliki: zahvalna procesija ob žetvi v Dorfgasteinu na Salzburškem in sprevod okrog Marijine kapelice v kraju Sambuco v dolini Valle Stura di Demonte v okviru tradicionalnega običaja „baia“, ki so ga leta 2001 priredili prvič po pol stoletja.

Vzajemno učinkovanje na okoljski, gospodarski in družbeni ravni

Na vseh treh področjih obstajajo torej hudi problemi, ki pa se bodo le še okrepili, če se bo tak razvoj še nadaljeval. Če ne bo prišlo do korenitih sprememb, je prihodnost Alp kot življenjskega in gospodarskega prostora ogrožena iz ekoloških, ekonomskih in socialno-kulturnih razlogov. Zato sedanjega razvoja tudi ne moremo označiti za „sonaravnega“, torej takega, ki bi v tej obliki lahko trajno obstal.

Za vzpostavitev trajnostnega razvoja predstavlja osnovno oviro dejstvo, da prav zaradi sedanjih spre-

V okolici velikih mest, ki ležijo izven območja Alp, nastajajo od leta 1980 v alpskem obrobju območja bivanja dnevnih migrantov; na fotografiji vidimo schwarzenburško podeželje v bernskem alpskem predgorju, ki je gospodarsko in kulturno vedno bolj prepleteno z aglomeracijo Berna, česar pa v podobi krajine ni povsod opaziti.

memb Alpe vedno bolj postajajo vplivno področje evropskih metropol (proces metropolizacije, turistične urbanizacije in nastanka bivališč oz. spalnih naselij dnevnih migrantov), ki vedno bolj usmerjajo tudi razvoj alpskega prostora, medtem ko se preostali del alpskega prostora prazni in spreminja v „nikogaršnjo deželo“. In s tem Alpe izginjajo – seveda ne gre za fizično izginjanje alpskih gora, temveč nekega samobitnega življenjskega prostora v Evropi z vsemi svojimi specifičnimi potenciali in možnostmi. Ostajajo pa agrarna obmestja velikih evropskih središč, kot so London, Pariz, München, Dunaj, Milano, Lyon itd., in na njihovem obrobju so tudi alpska območja, ki jih metropole uporabljajo

Danes so za Alpe značilna ekstremna nasprotja v prostoru: na severni strani Luganskega jezera (levo) se aglomeracija Lugano prostorsko vedno bolj širi, na njegovi južni strani pa je opaziti usihanje števila prebivalcev in zaraščanje pobočij z grmovnimi in drevesnimi vrstami na širšem območju.

jo kot dopolnitveni prostor. Pri takih pogojih je zelo težko spodbujati trajnostni razvoj v Alpah.

4. Pomen Alpske konvencije in protokola o prebivalstvu in kulturi za spodbujanje trajnostnega razvoja Alp

Alpe kot samobiten življenjski in gospodarski prostor

Vse izjave znanstvenikov, politikov, predstavnikov interesnih združenj in posameznikov iz alpskega prostora o trajnosti se ujemajo v spoznanju, da je trajnostni razvoj Alp možen samo pod pogojem, da Alpe ostanejo samobiten življenjski in gospodarski prostor z decentralizirano odgovornostjo do okolja in da ne postanejo dopolnitveni prostor velikih mestnih središč (prostočasne dejavnosti, voda, tranzitni promet, ekološko ravnovesje). Seveda danes Alpe ne morejo več same živeti od samooskrbne rabe endogenih virov, temveč potrebujejo tesno sodelovanje z evropskim in svetovnim gospodarstvom. Odločilno pri tem je, da v Alpah ne bi odločali samo zunajalpski gospodarski krogi, temveč da se zunajalpski ter znotrajalpski vplivi vzajemno bogatijo in dopolnjujejo na enakopraven in sonaraven način, ne da bi si bili med seboj v nasprotju, kot se to dogaja danes. To vodilno idejo oziroma misel smo poimenovali „uravnoteženo dvojno rabo“, odločujoče pri tem pa je, da Alpe svoje samobitnosti ne bi smele ohraniti z zapiranjem pred Evropo in odmikanjem od nje, temveč z uravnoteženim odnosom do Evrope.

Da bi lahko tako usmeritev sploh javno izrazile, morajo v Evropi nastopiti skupaj in enotno. V nas-

protnem primeru bi lahko evropska središča izigrala posamezne alpske regije eno proti drugi ter na ta način hitro in enostavno uveljavila svoje posebne interese na območju Alp (dopolniteni prostor), kot se je vedno znova že dogajalo v preteklosti. Nujni pogoj za trajnostni razvoj alpskega sveta je torej skupna politična „streha“ za celotni alpski prostor, ki že obstaja v obliki Alpske konvencije ter v preambulah Berchtesgadenske resolucije, sprejete na mednarodni alpski konferenci ministrov za okolje leta 1989, in okvirne konvencije iz leta 1991. V številnih izvedbenih protokolih se je Alpska konvencija izrecno in odločno izrekla za trajnostni razvoj, ki mora ohraniti in krepiti Alpe kot samobiten življenjski in gospodarski prostor, pri katerem morajo biti področja, kot so gospodarstvo, družba in okolje, med seboj enakopravno povezana. V tem pogledu predstavlja Alpska konvencija ustrezno in idealno politično „streho“ za alpski prostor. Zaradi izrazitih razlik, ki so značilne za alpski prostor, mora biti seveda taka „streha“ navznoter raznolika; območja praznjenja prebivalstva imajo popolnoma druge probleme in možnosti kot turistična ali mestna območja, zato enotni cilji, ki bi veljali za celotni alpski prostori, niso najbolj smiselni. Potrebno je namreč pripraviti razčlenjene strategije trajnost-

nega razvoja, ki bodo tipične za posamezne predele Alp. O tem se je v okviru Alpske konvencije doslej razpravljalo le načeloma.

Alpska konvencija in okoljska tematika

Pri devetih protokolih Alpske konvencije, torej pri izvedbenih ukrepih, je opazna določena tematska neuravnoteženost, o kateri je vedno znova govora v javnosti. Zlasti prevladujejo protokoli o okoljskih temah, sledijo jim protokoli o gospodarskih temah in vrstah rabe prostora, tukaj manjkajo protokoli o pomembnih temah, kot so alpska mesta in obrt/storitve izven turističnega sektorja, medtem pa ko protokola, ki bi obravnavala področje družbe, sploh ni.

Tako nesorazmerje, ki je v nasprotju z načelnimi izjavami iz preambul posameznih protokolov in okvirne konvencije, je nastalo, ker je bila Alpska konvencija sprva mišljena kot instrument za področje okoljevarstva, od leta 1989 pa je bila nato zasnovana in uresničena kot skupni instrument trajnostnega razvoja. Tako korenite spremembe ni bilo mogoče enostavno izpeljati in to je še danes razvidno iz nekaterih delov Alpske konvencije, čeprav je bila večina problemov iz začetnega obdobja medtem pozitivno rešena.

Kljub temu je pomembno poudariti, da so za trajnostni razvoj Alp potrebne posebne spodbude in ukrepi na vseh treh področjih trajnosti: okolju, gospodarstvu in družbi, da bi lahko z njihovo po-

močjo rešili probleme, ki so povezani z aktualnim preobratom urbanizacije in depopulacije.

V zvezi s tem je še posebej opazno dejstvo, da v celoti manjka protokol, ki bi bil posvečen tematskemu področju družbe. Seveda ni to nobena posebnost Alpske konvencije, ampak je to značilno za celotno globalno razpravo o trajnostnem razvoju, pri kateri se pojavljajo precejšnji dvomi in nejasnosti, kako ravnati s tematskima področjema „družba“ in „kultura“.

Nekatere ugotovitve o tematskem področju prebivalstva in kulture

Če si obstoječe dokumente Alpske konvencije pogledamo natančneje, lahko ugotovimo, da je področje prebivalstva vedno znova – zlasti v drugih protokolih – vsebinsko konkretno poimenovano, področje kulture pa obdelano nejasno in nedorečeno ter očitno povzroča precejšnje vsebinske in konceptualne težave. Tu je prvi razlog za to, da protokol o prebivalstvu in kulturi še ni bil pripravljen, čeprav ga okvirna konvencija iz leta 1991 izrecno navaja. Drugi razlog – ta se je jasno pokazal tudi v strokovnih razpravah, ki so potekale v okviru te raziskave v vseh alpskih državah – je iskati v tem, da je področje kulture v državah s federalistično ureditvijo v pristojnosti dežel oziroma kantonov, zaradi česar je odnos pogodbenic do teh vprašanj zelo zadržan, in da je tematsko področje kulture v centralističnih državah odvisno od težavnega razmerja med centrom in pe-

riferijo oziroma manjšinami. To pa je področje, kjer ureditev v mednarodnem okviru ni ravno zaželena.

Nekaj misli za protokol o prebivalstvu in kulturi

Aktualni problemi na področju družbe so tako veliki in tako prepleteni z gospodarstvom in okoljem, da je na tej točki treba nekaj storiti, če se želijo Alpe trajnostno razvijati. Prav za to se kot najprimernejša oblika ponuja oblika protokola v okviru Alpske konvencije, ker lahko za vsealpsko sodelovanje predstavlja varno in zanesljivo „streho“ in ker bo v taki obliki uradno zabeleženo, da je področje družbe enakovredno področju gospodarstva in okolja.

Seveda tak protokol na tem področju ne more določati pravno zavezujočih predpisov kot v drugih protokolih: pravna razmerja se namreč v posameznih alpskih državah med seboj zelo razlikujejo in taka raznolikost je pomembna kulturna prednost Alp, ki se je ne sme harmonizirati. Osrednja naloga takega protokola bi namesto tega bili medsebojno obveščanje, izmenjava izkušenj in sistematično povezovanje med projekti, ki obravnavajo enake probleme. Aktualni problemi na področju družbe bi se tako reševali decentralizirano in povezano, obenem pa bi se okrepil in na novo ustvaril čut za skupno odgovornost pri vseh prizadetih v občini, regiji in v celotnem alpskem prostoru, ki bi na nov in sodoben način obravnavali okolje in svoj življenjski prostor.

Tak protokol poimenuje okvirna konvencija kot protokol o prebivalstvu in kulturi, ki ga sestavljata dve podpodročji, katerih cilje lahko označimo takole:

- *prebivalstvo*: zagotavljanje visoke kakovosti življenja na vseh področjih življenja oziroma izboljšanje kakovosti življenja tam, kjer je ta okrnjena.
- *kultura*: uresničenje bogatega in smiselnega življenja oziroma krepitev kulturne identitete in osmislitve.

Združevanje obeh ciljev spodbuja ljudi, da se zavedo samih sebe in odgovornosti do svojega življenjskega prostora ter se dejavno vključijo v reševanje problemov njegovega trajnostnega razvoja na vseh političnih ravneh.

Vodilne ideje in cilji o tematskem področju prebivalstva

Cilj „visoke kakovosti življenja“ pomeni, da si je na območju Alp treba prizadevati za kakovost življenja, ki mora biti „enakovredna“ preostali Evropi – trajnostni razvoj lahko uresničujemo samo takrat, če pri tem Alpe niso že v načelu zapostavljene. Po drugi strani pa „enakovredno“ ne pomeni „enako“: v alpskem prostoru je zaradi zapletene topografije in zelo nizke poselitvene gostote nemogoče in brez pravega smisla prizadevati si, da bi uresničili tako kakovost življenja, kot jo poznajo v velikih mestih. Potrebne so samostojne in Alpam prilagojene re-

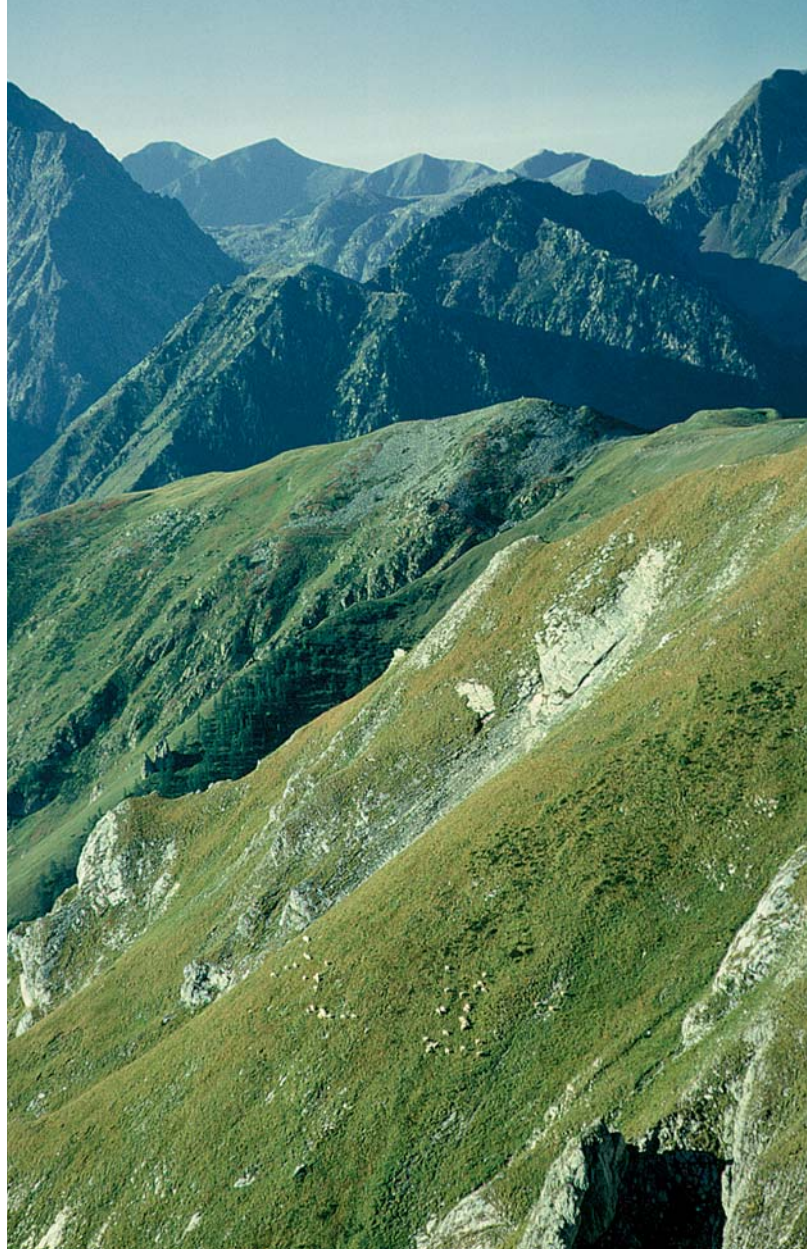
šitve, ki visoko in enakovredno kakovost ustvarjajo na drug način. Glede tega bodo povsod po alpskem svetu potrebne nove, domiselne ideje.

Vsebinsko se to navezuje na naslednja področja (gl. dodatek k brošuri, v katerem je predstavljen predlog za ta področja s posameznimi delnimi cilji in kazalci): bivanje/ kakovost bivanja, rekreacijska dejavnost v bivalnem okolju, državni in zasebni infrastrukturni objekti, dostopnost bližnjih središč, kultura in izobraževanje, zdravstvo in socialne zadeve itd.

Vodilne ideje in cilji o tematskem področju kulture

Cilj „bogatega in smiselnega življenja“ je v Alpah dosegljiv samo, če so pozitivno izpolnjeni štirje temeljni pogoji.

Prvič: danes je za Alpe značilno, da v tem prostoru živijo in delajo številni „tujci“, katerih vrednote in načini obnašanja se razlikujejo od vrednot in načinov obnašanja avtohtonega prebivalstva. Velik kulturni izziv obstaja v vključevanju teh različnih vrednot pri vzpostavljanju čuta za skupno odgovornost do lastnega okolja in življenjskega prostora, kar bo spodbudilo strpno sožitje med vsemi prebivalci Alp ter jih obojestransko obogatilo. V alpskem prostoru je samo tako namreč mogoče uresničiti trajnost. V raznovrstnosti tradicionalnih regionalnih kultur v alpskem prostoru je utemel-

Tradicionalni ovčji pašniki v Primorskih Alpah.

jeno spoznanje, da se protokol o prebivalstvu in kulturi ne sme omejevati na domače prebivalstvo, temveč mora vključiti tudi priseljence, tujce, azilante itd. – oni sooblikujejo današnjo alpsko realnost in morajo zato sodelovati pri iskanju rešitev za trajnostni razvoj.

Drugič: tradicionalne vrednote v alpskem prostoru so sicer pogostokrat zelo pomembne za čut skupne odgovornosti do družbe in okolja, določeni

deli teh vrednot, kot npr. podrejen položaj žensk ali neznatna vloga, ki jo danes pripisujemo osebnostnemu razvoju, niso več v koraku s časom, zato predstavlja danes velik izziv razvijanje nove kulturne identitete, ki bo vsebovala še vedno dragocene sestavne dele tradicije in prvine sodobnega bivanja. Kajti trajnostnega razvoja ni mogoče uresničiti, če bomo za „osmisljeno življenje“ sprejemali le vrednote preteklosti, sodobne vrednote pa v celoti zavračali. Kakor to velja za „enakovredno kakovost življenja“, so Alpe privlačen in trajnostni življenjski prostor samo takrat, ko omogočajo evropsko naravnani osebni, socialni in kulturni razvoj, pri čemer alpska spe-

cifika tudi tukaj zavzema pomembno mesto. V tem oziru potrebuje alpski prostor živahno kulturno razpravo z globaliziranim svetom, v kateri tradicionalne kulturne vrednote in izkušnje ne smejo biti odrinjene na rob dogajanja ali ohranjene kot nekakšen muzejski eksponat. To je zagotovo velik kulturni izziv.

Tretjič: v sedanjem času se pogosto dogaja, da alpske tradicije uporabljajo v različne namene. Seveda obstaja velik izziv, da se jih ohranja na način, ki krepi regionalno identiteto in odgovornost. Trajnostnega razvoja namreč ni mogoče uresničiti, če lokalni

in regionalni alpski običaji, prazniki in tradicije ne ohranijo svojega prvotnega smisla, temveč se uporabljajo za druge, tj. drugačne namene, kot so npr. povečanje privlačnosti turistične ponudbe, spodbujanje gospodarstva ali politično uveljavljanje neke stranke, regije ali države. Ker tovrstna „nepristna uprizoritev“ alpskih tradicij idealizira realnost in jo ponareja, pomeni oviro za stvarno reševanje problemov in za trajnostni razvoj.

Četrtrič: v Alpah imajo jezikovne in kulturne manjšine pomembno vlogo pri krepitvi regionalne identitete in odgovornosti, vendar pa so aktualen razvoj in problemi Alp tako celoviti in zapleteni, da daleč presegajo okvire obravnavane tematike. Velik izziv obstaja zato v priznanju aktivne vloge manjšinam, vendar pa ta vidik ne bi smel prevladati. Kajti trajnostnega razvoja ni mogoče uresničiti, če „kulturo“ omejimo na jezikovne in kulturne manjšine alpskega prostora – taka zožitev ne ustreza vsebinskim zahtevam trajnostnega razvoja, s tem pa tudi ni mogoče pri ljudeh ustvariti čuta skupne odgovornosti za Alpe kot življenjski prostor. Prav tako pa tudi ni prav, če manjšine obravnavamo ločeno: jezikovna in kulturna raznovrstnost na območju Alp predstavlja močan kulturni potencial, ki ga je vredno ohraniti, kajti tako se med seboj prepletajo različni načini gledanja na Alpe in najrazličnejše lokalne tradicije in vrednote, ki lahko spodbudijo nove zamisli v kulturnem življenju.

Z vsebinskega vidika se ti izzivi navezujejo na naslednja področja (glej prilogo): intelektualno-kulturno razpravo, jezikovne in kulturne manjšine, kulturo in izobraževanje, društva in interesna združenja, zgradbe kot simboli kulturne identitete idr.

Razvrstitev dvanajstih tematskih področij glede na „regionalne tipe“ z oblikami sodelovanja in soodločanja

Analiza razvoja Alp na podlagi demografskega razvoja je pokazala, da se konkretni problemi vsakokrat zelo različno odražajo, kar še posebej velja za področje prebivalstva in kulture. Prav zato je zelo pomembno, da se opredelijo različni ukrepi tega protokola za različne tipe regij (urbanizirana in podeželska območja) ter vsakokrat določijo različna merila in prednostne naloge pri vseh dvanajstih tematskih področjih.

Poleg tega je odločilnega pomena, da se v obravnavo vprašanj, ki zadevajo kakovost življenja in kulturne osmislitve, vključi vse prebivalce prek različnih oblik sodelovanja in soodločanja. To bi lahko prišlo do izraza v vzorčnih modelih trajnostnega razvoja občin in posameznih območij po vzoru „Lokalne agende 21“ ter v primerljivih vzorčnih modelih na višjih političnih ravneh (zvezna dežela, država, celoten alpski prostor). Istočasno bi bilo mogoče tudi vzpostaviti oziroma okrepiti občutek skupne odgovornosti za lastni življenjski prostor.

Protokol o prebivalstvu in kulturi tako ne bi bil samo pomembna spodbuda, s katero bi na področju, kot je družba, aktualne probleme alpskega prostora reševali skladno z usmeritvami trajnostnega razvo-

ja, temveč bi Alpsko konvencijo hkrati napolnili z življenjem „od spodaj navzgor“ in jo zato povsod v alpskem svetu sprejeli kot smotrni in demokratičen instrument.

Dodatek: Predlogi za tematska področja, vsebine, ukrepe in izvedbene faze k protokolu o prebivalstvu in kulturi kot osrednji temi Alpske konvencije

A. UVOD

V nadaljevanju predstavljamo dvanajst tematskih področij oz. problemskih vsebin, ki so bistvenega pomena za alpski prostor. Pri vsakem področju so navedeni tudi cilji delovanja, ki se razvrščajo v delna področja oziroma delne cilje, ponazarjajo pa jih kazalci.

Skladno z zahtevami Alpske konvencije ter aktualno politično in strokovno razpravo so izbrana tematska področja po avtorjevem prepričanju primerna za opis osrednjega vsebinskega poglavja konvencije, tj. prebivalstva in kulture.

Pri določitvi dvanajstih tematskih področij so bili upoštevani naslednji viri oziroma njihove ocene:

- a) ocena dokumentov Alpske konvencije in zbranih predlogov za osnutke protokola;
- b) ocena 13 sistemov kazalcev trajnostnega razvoja, zlasti družbeno-kulturne razsežnosti;
- c) ocena številnih kakovostnih analiz, ki preučujejo tematsko poglavje prebivalstva in kulture na območju Alp; v oceno so bile vključene tudi lastne raziskave.

Zbrana tematska področja so bila najprej opredeljena, nato pa na novo uvrščena v okviru področja prebivalstva oz. področja kulture. Pri tem je bilo pomembno, da so bile zaradi preglednosti vsebinsko združene številne posamezne točke, po drugi strani pa konkretno poimenovana druga delna po-

dročja, ki se med seboj konkretno ločujejo, kajti tako se je bilo mogoče izogniti prevelikemu „prepletanju“ posameznih tem. Povsem zavestno smo se odpovedali opredelitvi kazalca sinteze, saj tvori kulturo vseh dvanajst tematskih področij, take kompleksnosti pa ni mogoče združiti na en sam kazalec. Kljub opravljeni razvrstitvi posameznih točk ostaja seveda pričujoči osnutek le prvi predlog, ki nikakor ne izraža popolnosti, zato bo o razvrstitvi treba zagotovo še razpravljati.

V formalnem oziru se v predstavitvi zgledujemo po rezultatih delovne skupine Alpske konvencije za specifične cilje kakovosti okolja v gorskih območjih (UBA 2000), iz katerih je prevzeta formulacija „cilji delovanja“ za vseh dvanajst tematskih področij in „delni cilji“ za delna področja pri posameznih tematskih področjih, vključno z naštetimi možnimi kazalci.

Seznam tematskih področij ne bi smeli razumeti kot seznam kulturnih vrednot. Kulture, ki je živ in dinamičen proces, ni mogoče standardizirati, določiti ali zapovedati s pomočjo takih seznamov. Ni naša naloga in tudi potrebno ni, da bi podrobneje določili, kako naj se naslednjih dvanajst tematskih področij konkretno izpolni, kako naj se jih skupno razvrsti glede na pomen in kakšno je njihovo sočinkovanje – to je prednostna naloga tistih, ki jih ta vprašanja zadevajo. Namen seznama teh dvanajstih področij je poimenovati tista področja, ki jih je treba še posebej upoštevati in znotraj katerih bi bilo treba spodbuditi dinamične procese. Našteti ka-

zalci niso namenjeni temu, da bi določeno stanje ocenjevali pozitivno ali negativno, pa tudi niso primerni, da bi z njimi primerjali različne kulture v alpskem prostoru. Ravno nasprotno, kazalci morajo omogočati spremljanje procesa trajnostnega razvoja in pri tem pomagati pri ugotavljanju pozitivnih in negativnih sprememb na področju prebivalstva in kulture.

B. PREDLAGANA TEMATSKA PODROČJA

V raziskavi niso bila upoštevana naslednja tematska področja:

- mobilnost: to področje obravnava protokol o prometu,
- kulturna krajina: to področje obravnava protokol o hribovskem kmetijstvu ter protokol o varstvu narave in urejanju krajine,
- poselitveni razvoj: to področje obravnava protokol o prostorskem načrtovanju,
- gospodarstvo: to področje deloma obravnava protokol o urejanju prostora in trajnostnem razvoju,
- postopki za sodelovanje javnosti: tu niso obravnavani kot vsebinska točka.

Višji cilji:

Prebivalstvo: zagotavljanje visoke kakovosti življenja na vseh področjih življenja oziroma izboljšanje kakovosti življenja tam, kjer je ta okrnjena.

Kultura: uresničenje bogatega in smiselnega življenja oziroma krepitev kulturne identitete in osmislitve.

Združitev obeh ciljev spodbuja ljudi, da se zavedo samih sebe in odgovornosti do svojega življenjskega prostora ter se dejavno vključijo v reševanje problemov njegovega trajnostnega razvoja na vseh političnih ravneh.

Prebivalstvo zajema prvih šest vsebinskih področij, kultura pa sledi od sedmega do dvanajstega. Sicer pa teh področij ni mogoče popolnoma enoznačno razvrstiti in tako je 6. področje „nekje vmes“ (izobraževanje sodi na področje prebivalstva, izobrazba pa na področje kulture).

1. Prostorska pravičnost

Cilj delovanja: ohranjanje in krepitev struktur decentralizirane poselitve in gospodarstva na območju Alp, ki so med seboj neposredno odvisne druga od druge (brez decentralizirane poselitvene strukture in infrastrukture ni decentraliziranih delovnih mest in obratno), izhajajoč iz uravnoveženega in enakopravnega odnosa med mestom in podeželjem (pomembno zaradi aktualnih teženj urbanizacije in razvrednotenja podeželja).

Delni cilj 1: decentralizirana poselitvena struktura in infrastruktura

1. *Bivanje:* spodbujanje gradnje socialnih solidarnostnih stanovanj, gradnja individualnih hiš, izboljšanje kakovosti bivanja v obstoječih stavbah na socialno sprejemljiv in varčen način (varčna raba tal, ponovna uporaba rabljenih površin, prenove zgradb z vidika biološko sprejemljivih gradbenih materialov)

Kazalci: število novogradenj (hiše/stanovanja) v razmerju z demografskim razvojem, poraba tal na stanovanjsko enoto, podatki o kakovosti bivanja (opremljenost) na podlagi podatkov stanovanjske statistike

2. *Bivalno okolje:* zagotavljanje varne in zdrave rekreacijske dejavnosti v neposrednem bivalnem okolju

Kazalci: delež zelenih površin v okviru poselit-

venih površin, obremenitve okolja zaradi hrupa in izpušnih plinov na poselitvenem območju

3. *Infrastrukturni objekti*: ohranjanje in krepitev decentralizirane, pogosto neučinkovite lokalne oskrbe, javne in zasebne storitve, zdravstvo, organizacije za otroke in mladostnike, oskrba starostnikov, vzgoja in izobraževanje, in sicer z uporabo novih oblik (združevanje več funkcij v trgovini/pisarni/zgradbi ter inovativna raba novih tehničnih možnosti)

Kazalci: število objektov na lokalno skupnost oz. na kraj, intenzivnost vsakokratne rabe (število oseb na mesec)

4. *Dostopnost*: (prometni protokol) izboljšanje decentralizirane dostopnosti na območju naselij z javnimi prevoznimi sredstvi, pri čemer se uporabljajo novi načini (sistemi avtobusov na poziv, zbirni taksiji itd.) ter regionalne oz. nadregionalne dostopnosti z javnimi prevoznimi sredstvi (središča nižjega, srednjega in višjega reda)

Kazalci: število avtobusnih oz. železniških povezav na dan, število potnikov

5. *Socialna omrežja*: vzpostavitev in ponovno overdenotenje tradicionalne „sosedske pomoči“ in „skupnih del“ (dejavnosti splošne družbene koristi), pri čemer se uporabljajo novi načini za prilagodljivejše, nebirokratsko reševanje infrastrukturnih in stanovanjskih problemov, zlasti v redko naseljenih višinskih legah na območju Alp

Kazalci: število primerov sosedske pomoči oz. skupnih del na leto; število udeležencev na posamezno akcijo

Delni cilj 2: decentralizirana gospodarska struktura

1. *Podjetja*: ohranjanje in spodbujanje majhnih in srednjih podjetij (MSP)

Kazalec: število MSP v okviru celotnega števila podjetij in delež zaposlenih v le-teh

2. *Panožna struktura*: zmanjševanje oz. preprečevanje ustanavljanja gospodarskih monostruktur z namenskim spodbujanjem raznovrstne strukture panog

Kazalci: sektorska in panožna struktura

3. *Kombinirane možnosti zaslužka*: olajšanje in spodbujanje večstranskih zaposlitev in najrazličnejših možnosti zaslužka, zlasti na redko naseljenih območjih, kjer je majhno število delovnih mest s polno zaposlitvijo

Kazalec: delež oseb, ki so udeležene pri kombiniranih možnostih zaslužka v okviru števila zaposlenih

4. *Ustvarjanje vrednosti na regionalni ravni*: krepitev ustvarjanja vrednosti na lokalni in regionalni ravni z izboljšanjem oziroma povečanjem in razvijanjem regionalnih verig za ustvarjanje vrednosti

Kazalec: računovodstvo regionalnega gospodarstva (ki ga je treba vzpostaviti na novo)

5. *Združevanje*: učinkovitejše združevanje tistih gospodarskih podjetij, katerih lastniki prihajajo izven alpskega prostora in ki proizvajajo za zunajalpska tržišča, z alpskim regionalnim gospodarstvom s pomočjo sodelovanja pri dobavi predhodnih proizvodov, večje povezanosti v socialnem smislu in s pomočjo političnega združevanja (prilagajanje razvojne politike podjetja ciljem trajnostnega regionalnega razvoja)

Kazalec: delež regionalne povezanosti s podjetji, katerih lastniki prihajajo s področij izven alpskega prostora (ki ga je treba vzpostaviti na novo)

6. *Omogočanje ustvarjalnega okolja*: ustvarjanje inovativnega, ustvarjalnega okolja po eni stra-

ni z zagotovitvijo visoke kakovosti življenja, z dobro izobraženim prebivalstvom, ki se čuti povezano z življenjskim in gospodarskim prostorom, v katerem živi, in je pripravljeno ustvarjati, po drugi strani pa s podpiranjem inovativnih podjetij in panog na socialno in ekološko sprejemljiv način

Kazalci: Število podjetij na področju raziskovanja in razvoja, ki so v določenem kraju ustanovljena na novo ali pa so tja preselila svoj sedež

2. Socialna pravičnost

Cilj delovanja: preprečevanje oz. zmanjševanje najrazličnejših oblik socialnih neenakosti, ker sicer ni mogoče izvesti dejavnega sooblikovanja regionalnega razvoja in ustvariti občutka skupne odgovornosti za lasten življenjski in gospodarski prostor.

Delni cilji:

1. Preprečevanje skrajnih razlik med revnimi in bogatimi

Kazalec: porazdelitev dohodka na regionalni ravni

2. Preprečevanje izključitve oseb oz. skupin prebivalcev ali etničnih oz. jezikovnih skupin iz gospodarskega razvoja in politične soodgovornosti

Kazalec: delež pripadnikov „manjšin“, ki zavzemajo vodilna in vodstvena mesta v gospodarstvu in politiki

3. Enakopravna vključitev žensk v skupno gospodarsko in družbeno življenje, zlasti pri opravljanju vodilnih in vodstvenih nalog, po potrebi sprememba zahtevanih pogojev za določeno delovno mesto, če so le-ti enostransko prirejeni za moške kandidate

Kazalec: delež žensk, ki zasedajo odgovorne položaje

4. Vzpostavitev enakopravnega dialoga med generacijami, v katerem mladi, ki pogosto prispevajo domiselne novosti, ne bodo zapostavljeni, prav tako pa bodo vanj aktivno vključeni starejši, ki imajo bogate izkušnje in znanje o alpskem okolju ter dobro poznajo tradicijo in zgodovino domačega kraja

Kazalec: delež mladih in starejših v okviru družbenih in političnih dejavnosti in prireditvev

5. Vzpostavitev enakopravnega dialoga med različnimi kulturami, ki omogoča obojestransko pripravljenost sprejemati druge in s tem obojestransko obogatitev; to ne velja samo za kulturne ali jezikovne manjšine v Alpah samih, ampak ravno tako za tuje delavce, uslužbence, sezonske delavce, begunce in azilante, ki živijo na območju Alp; ta del alpske resničnosti ne smemo zanikati ali izključiti, kajti problemi, ki so s tem povezani, predstavljajo veliko oviro za trajnostni razvoj, aktivna vključitev teh oseb pa pomeni pomembno kulturno obogatitev

- Kazalec:* udeležba manjšinskih kultur pri javnih prireditvah
6. Vzpostavitev in spodbujanje solidarnosti prebivalcev tako med seboj kakor tudi s prebivalci Evrope in celotnega sveta; različne oblike solidarnosti morajo onemogočiti postavljanje enostranskih zahtev skupnosti po določenih koristih, ki bi bile v škodo drugim območjem (znotraj in izven Alp), kakor tudi kulturno zapiranje Alp navzven s posplošenim omalovaževanjem vsega, kar je „tuje“

Kazalec: rezultati volitev tovrstnih političnih skupin ali strank

3. Enakost individualnih možnosti

Cilj delovanja: zagotavljanje optimalnega osebnostnega razvoja na individualni ravni, ki predstavlja temelj smiselnega življenja in je pogoj za osebno zavzemanje in pripravljenost prevzeti odgovornost za lasten življenjski prostor.

Delni cilji:

1. Priznavanje enakih pravic oziroma enaka obravnavanja vseh ljudi v gospodarstvu, družbi in političnem življenju ne glede na starost, spol, veroizpoved, barvo kože, nacionalnost, izvor in ne glede na kulturne vrednote, način življenja, drugačne zasnove življenja (osnovni pogoj pri tem mora biti medsebojna strpnost ter vključitev vseh prebivalcev v skupno odgovornost za življenjski prostor)

Kazalec: število tožb oziroma pritožb zaradi neupoštevanja načela enakosti spolov, vloženih pri regionalnem organu, ki ga je treba določiti

2. Krepitev in spodbujanje strpnega sožitja, ki temelji na obojestranskem osebnem spoštovanju
Kazalec: število osebnih konfliktov oz. sporov, ki izvirajo iz zaničevanja ljudi različne barve polti, kulture itd.

4. Varnost

Cilj delovanja: zagotavljanje visoke stopnje varnosti na vseh področjih življenja tako za posameznike kot tudi za socialne skupine ter za celotno prebivalstvo, saj občutek negotovosti in ogroženosti zmanjšuje kakovost življenja in onemogoča vse dejavnosti ter pripravljenost za prevzem skupne odgovornosti.

Delni cilji:

1. Zmanjšanje števila kaznivih dejanj, in sicer kaz-

nivih dejanj zoper premoženje na eni strani ter kaznivih dejanj nestrpnosti do tujcev na drugi
Kazalec: število kaznivih dejanj

2. Zmanjšanje števila nesreč pri delu, predvsem v kmetijstvu, obrti, industriji in gospodinjstvu

Kazalec: število nesreč pri delu

3. Zmanjšanje števila prometnih nesreč v lokalnem, medregionalnem, turističnem, komercialnem prometu, pri čemer so Alpe ciljni ali izhodiščni kraj, ter v tranzitnem prometu (v povezavi s prometnim protokolom)

Kazalec: število prometnih nesreč, število poškodovanih oz. umrlih v prometnih nesrečah

4. Zmanjšanje obremenitev okolja zaradi nesreč (nesreče pri delu ter prometne nesreče)

Kazalec: število nesreč, ki pomenijo obremenitve okolje

5. Zmanjšanje ekološkega ogrožanja naselij, infrastrukturnih objektov in gospodarskih lokacij (kar je v tesni povezanosti s protokolom o varstvu narave in negi pokrajine)

Kazalec: število zgradb oziroma infrastrukturnih objektov na ogroženem področju

5. Zdravje

Cilj delovanja: zagotavljanje visokokakovostnih zdravstvenih uslug, ki so razporejene decentralizirano po celotnem področju, kot pomembne sestavine današnjega kakovostnega življenja (vodilni kazalec, pričakovana življenjska doba).

Delni cilji:

1. Preureditev osnovne zdravstvene oskrbe na redko poseljenih in težje dostopnih območjih s pomočjo funkcionalnega sodelovanja ter uporabe novih tehničnih možnosti

Kazalec: porazdelitev zdravstvenih ustanov znotraj poselitvenega prostora

2. Ohranjanje in krepitev specializiranih zdravstvenih ustanov v manjših mestih in središčih na območju Alp kot „stičišč“ za oskrbo podeželskega prostora

Kazalec: porazdelitev in število tovrstnih ustanov

3. Ponovno ovrednotenje visoko specializiranih zdravstvenih ustanov v večjih alpskih mestih ob odgovornem zavedanju za nudenje zdravstvene nege in oskrbe prebivalcem okoliških alpskih regij

Kazalec: treba ga je še razviti

6. Kultura in izobraževanje

Cilj delovanja: zagotavljanje uspešnega in decentraliziranega izobraževalnega sistema (vključno z nadaljnjim izobraževanjem in usposabljanjem) kot osrednjega dejavnika, ki je potreben za ohranjanje decentralizirane poselitvene strukture, visoke kakovosti življenja ter ugodnega gospodarskega razvoja kakor tudi za krepitev in spodbujanje kulturne rasti posameznika, da se tako lažje spopade s težavami in zahtevami, ki jih pred človeka postavlja današnji čas na vseh ravneh postavljenih meril.

Delni cilji:

1. Krepitev in spodbujanje obveznega šolanja, zlasti v redko poseljenih in težko dostopnih območjih, pri čemer je treba pogosto razvijati nove oblike, da bi se z izzivi spopadali na nov, domiselnejši način (pilotni projekti)

Kazalec: število in prostorska porazdelitev osnovnih šol ter število učencev

2. Krepitev in spodbujanje razvoja nadaljnega neobveznega šolanja ter strokovnih in poklicnih šol, ki naj bi bile razporejene čim bolj decentra-

lizirano ter uporabljale nove pripomočke sodobne tehnologije in oblike šolanja na daljavo; tudi v tem primeru so pogosto potrebne nove oblike delovanja

Kazalec: število in prostorska porazdelitev izobraževalnih ustanov ter delež prebivalstva, ki zaključijo določeno obliko šolanja

3. Zavestno ustanavljanje oz. razširitev visokih strokovnih šol in univerz v alpskem prostoru in ne v mestih na obrobju Alp oziroma izven alpskega prostora, da bi tako povečali vrednost Alp na področju kulture in izobraževanja

Kazalec: število in prostorska porazdelitev visokih strokovnih šol oziroma univerz v alpskem prostoru in na obrobju Alp ter število alpskih prebivalcev, ki zaključijo šolanje na visokih strokovnih šolah ali univerzi

4. Krepitev in uvajanje aspektov, ki so značilni za alpski prostor na vseh stopnjah izobraževanja (od osnovne šole do univerze), s čimer bi poglobili znanje o lastnem življenjskem prostoru (ta pomeni izhodišče za zaznavanje lastne odgovornosti), ter zavestno vključevanje vseh izobraževalnih ustanov (od osnovne šole do univerze) v družbenopolitično razpravo o trajnostnem razvoju

Kazalec: treba ga je še razviti (morda projekti o trajnostnem razvoju alpskih območij, izdelani v okviru šol in univerz)

5. Ustanavljanje in ponovno ovrednotenje izobraževalnih centrov s posebno naravnostjo v alpski prostor in celovito ponudbo za izobraževanje na področju kulture, zgodovine, okolja, varstva narave, gospodarstva itd. (doživljajska pedagogika, organiziranje različnih dejavnosti in akcij)

Kazalec: število izobraževalnih centrov; število tečajev, prireditev, dejavnosti v ponudbi izobraževalnega centra; število udeležencev

7. Intelktualno-kulturna razprava

Cilj dejavnosti: sprožanje, spodbujanje in krepitev vseh oblik soočanja z zahtevami, ki izhajajo iz sedanjosti, preteklosti in prihodnosti na duhovnem in kulturnem področju, da bi tako razvili osebno in skupno stališče glede razumevanja sveta in osmislitev lastnega ravnanja; to velja zlasti za aktivno spopadanje s svetovnim, evropskim in nacionalnim razvojem ob zavestnem upoštevanju razvoja, zgodovine in tradicije, ki so značilni za alpski svet, ter alpskega okolja.

Delni cilji:

1. Krepitev, podpora in razvijanje vseh oblik visoke kulture v alpskem prostoru, ki se izraža v oblikah, sprejemljivih za okolje (gledališče, literatura, glasba, film, znanost, religija), ter spodbujanje vseh tistih zvrsti, ki se izrecno ukvarjajo z alpsko tematiko

Kazalec: število in prostorska porazdelitev tovrstnih prireditev, število udeležencev

2. Krepitev, podpora in razvijanje vseh oblik ljudske kulture, popularne ali množične kulture (ljudska glasba, zabavna glasba, stripi, film, glasbene komedije, različna praznovanja, ljudski običaji in šege) v decentralizirani in za okolje sprejemljivi obliki, ter spodbujanje vseh tistih zvrsti, ki se izrecno ukvarjajo z alpsko tematiko

Kazalec: število in prostorska porazdelitev tovrstnih dogodkov, število udeležencev.

3. Krepitev in ponovno ovrednotenje domoznanstva s prirejanjem zgodovinskih in kulturnih delavnic,

v katerih laiki v sodelovanju s strokovnjaki in znanstveniki obravnavajo zgodovino in razvoj „domače“ regije

Kazalec: število tovrstnih projektov

4. Ponovno ovrednotenje številnih večjih in manjših muzejev v alpskem prostoru, ki naj bi postali prostor za razprave o lastni preteklosti, da bi tako lažje razumeli sedanjost

Kazalec: število posebnih razstav in prireditev, ki jih organizirajo muzeji, število udeležencev

8. Jezikovna raznolikost

Cilj dejavnosti: spodbujanje in krepitev jezikovne raznolikosti v alpskem prostoru kot aktivnega dožemanja in oblikovanja sveta.

Delni cilji:

1. Spodbujanje in ohranjanje jezikov manjšinskih skupnosti v alpskem prostoru z zapisovanjem oz dokumentiranjem, s podpiranjem publikacij, radijskih in televizijskih programov v jezikih manjšin, s spodbujanjem prevajanja (v obe jezikovni smeri) ter s spodbujanjem nadaljnega aktivnega razvoja teh jezikov (preprečevanje odmiranja manjšinskih jezikov)

Kazalec: število publikacij, radijskih in televizijskih programov v jezikih manjšinskih skupnosti

2. Spodbujanje in krepitev rabe regionalnih in lokalnih govorov v Alpah kot oblik sporočanja, ki so enakovredne knjižnemu jeziku

Kazalec: število prebivalcev, ki se sporazumevajo v narečju

3. Ponovno ovrednotenje in krepitev večjezičnosti v alpskem prostoru

Kazalec: število večjezičnih prireditev, publikacij, radijskih in televizijskih oddaj

4. Sprejemanje in upoštevanje „tujih“ jezikov (zdomci, azilanti itd.) znotraj alpske večjezičnosti glede na število oseb, ki v določenem predelu Alp govorijo ta jezik

Kazalec: delež splošnih informacij ali objav v teh jezikih

9. Zgradbe kot simboli kulturne identitete

Cilj delovanja: arheološka najdišča, zgodovinske stavbe, zgradbe, poselitvene strukture ter zidano infrastrukturo (vodovodni objekti, poti, mostovi) kakor tudi novogradnje vseh vrst je kot simbole preteklosti in sedanjosti, kot izraz kulturne identitete treba oblikovati in rabiti tako, da omogočajo, pospešujejo in včasih tudi aktivno izzivajo živahno soočanje s preteklostjo in prihodnostjo (nasprotovanje uničenju in razvrednotenju zaradi neustreznosti pozidave neposredne okolice, nasprotovanje t.i. brezplodnemu muzealiziranju objektov ter zavze-manje za živahno razpravo o novih zamislih, izhajajoč iz zavestnega soočanja z lokalno tradicijo).

Delni cilji:

1. Stanovanjske zgradbe (novogradnje): vzpostavitev časa primerne, sodobne bivalne standarde na način, ki je sprejemljiv za okolje in zavestno upošteva tradicijo, vendar pri tem uporablja nove oblike (brez vračanja v preteklost, vendar pa tudi brez prevzemanja standardnih oblik, ki so značilne za izvenalpski prostor)

Kazalec: cene novogradenj v Alpah

2. Gospodarska poslopja (novi hlevi, seniki, hoteli, gospodarske zgradbe) brez prevzemanja nepristnih, zastarelih funkcij; funkcionalno oblikovanje z uporabo tradicionalnih gradiv in oblik

na okolju prijazen način

Kazalec: cene novogradenj v Alpah

3. Zgradbe, ki imajo posebne funkcije (gradnja novih objektov javnega pomena, kot so mestne hiše, šole); ker imajo vidno javno funkcijo in predstavljajo vzor, je oblikovanje teh zgradb izredno pomembno, zato mora biti skrbno izdelano v okviru obsežne javne razprave ter izmenjave mnenj
4. Muzejske zgradbe: zaradi ohranitve teh zgradb je še posebej pomembno, da se jih upošteva pri oblikovanju okolice in vključi v javno življenje ter se jih ne odrija na rob dogajanja

Kazalec: razpisi za oblikovanje večjih kompleksov

5. Elemente, ki so vgrajeni v krajino – arheološke spomenike, zgodovinske poti, verske zgradbe, rudniška jalovišča, ostanke naselij, ki pogosto ovirajo sodobno rabo zemljišča – je treba po možnosti ohraniti in jih ustrezno na novo uporabiti ter tako ohraniti povezavo z lastno preteklostjo

Kazalec: število talnih spomenikov, ki so jih ohranili pred uničenjem in na novo ovrednotili

10. Raznovrstna društva in interesna združenja

Cilj delovanja: Spodbujanje in krepitev različnih društev in interesnih združenj v smislu decentraliziranega oblikovanja lastnega življenjskega prostora, ki se zaveda svoje odgovornosti; tu so mišljene vse tradicionalne skupine (na področju ljudske kulture, navad in običajev, gojenja tradicije) in vse nove skupine, ki so kakor koli povezane s cilji trajnostnega razvoja (izhodišče naj bo pri tem lastna in ne zunanja opredelitev).

Delni cilji:

1. Ustvarjanje ugodnih temeljnih pogojev za delovanje teh skupin (možnost uporabe prostorov v javnih zgradbah, podpora javne uprave v obliki določenih materialnih pripomočkov in storitev)
Kazalec: število društev in skupin, število članov
2. Poudarjanje pomena teh skupin s spodbujanjem njihovega javnega nastopanja in sodelovanja ob različnih javnih dogodkih
Kazalec: število javnih nastopov
3. Spodbujanje izmenjav med temi skupinami znotraj posameznega območja ter med različnimi območji celotnega alpskega prostora v obliki medsebojnih obiskov ter spodbujanje skupnega organiziranja prireditev, srečanj, tekmovanj itd.
Kazalec: število tovrstnih dejavnosti

11. Športne dejavnosti

Cilj delovanja: zagotavljanje in spodbujanje športne dejavnosti kot smiselnega delovanja, kot oblike zdravstvene preventive in kot aktivnega soočanja z alpskim okoljem kakor tudi organiziranje (večjih) športnih dogodkov, ki so povod za istovetenje s krajem, kjer se odvija športna prireditev.

Delni cilji:

1. Spodbujanje množičnih športov kot smiselne prostočasne dejavnosti, kot oblike zdravstvene preventive ter še posebej kot aktivnega soočanja z alpskim okoljem, in sicer z nudenjem podpore športnim društvom, organizacijsko manj enotnim športnim skupinam in z organiziranjem prireditev, ki so namenjene širšemu občinstvu in so sprejemljive za okolje
Kazalec: število športnih društev in njihovih članov, število prireditev in udeležencev

2. Krepitev profesionalnih športov v alpskem prostoru in zlasti profesionalnih ekip, ki vzbuja veliko zanimanje javnosti (nogomet, hokej na ledu), saj imajo velik pomen za uveljavljanje regionalne identitete; organiziranje vsealpskih turnirjev in tekmovanj; kot dolgoročni cilj ustanovitev alpske lige v hokeju na ledu, s katero bi spodbujali skupno alpsko identiteto
Kazalec: število ekip iz alpskega prostora, ki nastopajo v profesionalnih nacionalnih ligah
3. Spodbujanje (večjih) športnih dogodkov, ki so glede na obliko in izvedbo sprejemljivi v socialnem in okoljskem smislu, s čimer bi bilo mogoče izboljšati odnos do alpskega območja, ki organizira določeno prireditev, ter s tem krepiti alpsko identiteto in povečati vrednost alpskemu prostoru navzven
Kazalec: število (večjih) športnih dogodkov, ki izpolnjujejo ta merila

12. Kultura hrane in pitja

Cilj delovanja: dvig kulture hrane in pitja kot zavestne oblike regionalne kulture, ki je močno čustveno obarvana.

Delni cilji:

1. Zaznavanje osebnega odnosa do hrane in pitja kot pomembnega dela vsakdanje kulture in njegovo dejavno sooblikovanje kot nove oblike regionalne kulture
Kazalec: število prireditev in publikacij na temo regionalne kulture hrane in pitja
2. Ponovno ovrednotenje tradicionalnih jedi in pijač, ki so značilne za določeno območje (regijo), predelava in priprava hrane oz. izdelava novih kakovostnih proizvodov iz lokalnih/regionalnih

surovin, ustvarjanje novih jedi zaradi krepitve regionalnih verig za ustvarjanje vrednosti, zaradi zdravstvene preventive ter zaradi spodbujanja regionalne identitete

Kazalec: število starejših in novih kakovostnih proizvodov iz določenega območja oz. delež pri dohodku panoge

3. Ponovno ovrednotenje kulture hrane in pitja kot inovativnega in ustvarjalnega procesa, ki ni us-

merjen v preteklost (zastarelost) in ne odklanja vsega, kar ni domače (zaprtost vase), ampak krepi svojo regionalno identiteto, ki je dostopna in odprta navzven ter zavestno sprejema tudi nove, tuje prvine ter jih združuje v lastne

Kazalec: delež novih proizvodov v okviru regionalnih kakovostnih izdelkov

Viri in literatura

Seznam dokumentov Alpske konvencije

Resolution von Berchtesgaden: Resolution der für Umwelt- und Naturschutz zuständigen Minister und Vertreter der Regierungen anlässlich der 1. Internationalen Alpenkonferenz der Umweltminister vom 9.-11. Oktober 1989 in Berchtesgaden. 89 Punkte auf 24 Seiten (nicht veröffentlicht)

CIPRA: Resolution von Schwangau 1992 zur Alpenkonvention. 8 Forderungspunkte. Schwangau, den 1. Oktober 1992. In: W. Danz/ S. Ortner (Hrsg.): Die Alpenkonvention – eine Zwischenbilanz. München 1993, S. 10 (deutsch), 171 (français), 319 (italiano), 470 (slow.)

IUCN/CIPRA (1993): Stellungnahme der IUCN und der CIPRA an die Arbeitsgruppe der Hohen Beamten der Alpenkonvention. 8-Punkte-Stellungnahme, Vaduz und Bonn, August 1993 (nicht veröffentlicht)

Hasslacher, P., Hrsg. (2000): Die Alpenkonvention – eine Dokumentation. Innsbruck (= Fachbeiträge des Österreichischen Alpenvereins, Serie: Alpine Raumordnung Nr. 17) (Abdruck der Rahmenkonvention und aller fertiggestellten Protokolle)

Umweltbundesamt (UBA) (2000): Umweltqualitätsziele für die Alpen. Abschlussbericht der Arbeitsgruppe „Bergspezifische Umweltqualitätsziele der Alpenkonvention“. Umweltbundesamt, Berlin

Umweltbundesamt (UBA) (2000a): Umweltqualitätsziele für die Alpen. Nationaler Beitrag Deutschlands im Rahmen der Arbeitsgruppe „Bergspezifische Umweltqualitätsziele“ der Alpenkonvention. Umweltbundesamt, Berlin

Dokumenti in osnutki protokola o prebivalstvu in kulturi

Wachter, D. (1993): Vertiefung sozio-ökonomischer Aspekte der Alpenkonvention und ihrer Protokolle. Eine Untersuchung der Schweizerischen Arbeitsgemeinschaft für die Berggebiete (SAB) im Auftrag des Bundesamtes für Umwelt, Wald und Landschaft (BUWAL). Hrsg. vom BUWAL. Bern (= Umwelt-Materialien Natur und Landschaft Nr. 2)

Edition français: Analyse des aspects socio-économiques de la convention alpine et de ses protocoles. OFEFP, Berne 1993 (= Documents environment Nature et paysage no. 2)

Skizze für ein Protokoll „Bevölkerung und Wirtschaft“. Vorschlag der Expertengruppe Messlerli, verabschiedet am 27.10.1993. Bern

Peter Repolusk/Milan Naprudnik: Ansätze zur Umsetzung der Alpenkonvention im Bereich „Bevölkerung und Kultur“. Ljubljana, 24.09.1999

Ana Barbic: Die Erwartungen der Jugend und der Senioren an das Protokoll der Alpenkonvention „Bevölkerung und Kultur“. Ljubljana/Benediktbeuern, September 1999

Protokoll „Bevölkerung und Kultur“ zur Alpenkonvention. Erstellt vom Institut für Volkskultur und Kulturentwicklung in Zusammenarbeit mit Pro Vita Alpina – Alpenakademie. Innsbruck, Mai 2000

CIPRA: Forderung nach einem Protokoll „Bevölkerung und Kultur“ der Alpenkonvention. Vaduz, Juni 2000

Dokument der italienischen Kandidatur: Einsetzung der Arbeitsgruppe „Bevölkerung und Kultur“ – Durchführung des Beschlusses (Punkt 10 des Protokolls) der VI. Alpenkonferenz. Vorgelegt auf der 19. Sitzung des Ständigen Ausschusses der Alpenkonvention am 6.-7. September 2001 in Aosta (deutsche, französische, italienische, slowenische Fassung)

Fondazione G. Angelini: Premessa al protocollo „Popolazione e cultura“. Bozza di documento della Fondazione G. Angelini: working progress. Belluno, dicembre 2001

Programm der Arbeitsgruppe „Bevölkerung und Kultur“. Umsetzung des Beschlusses (TOP 7 des Protokolls) der 19. Sitzung des Ständigen Ausschusses. Bozen, 3.-4.12.2001

Seznam literature

Alpi (1974): Le Alpi e l'Europa. Atti del Convegno di Studi. Bari 1974-75, 4 vol.

ASTAT (2000): Jugendstudie. Werthaltungen, Lebensformen und Lebensentwürfe der Südtiroler Jugend/Indagine sui giovani. Valori, stili di vita e progetti per il futuro dei giovani altoatesini. Bozen/Bolzano 2000 (ASTAT-Schriftenreihe/collano 78)

Bachleitner, R./Penz, O. (2000): Massentourismus und sozialer Wandel. Tourismuseffekte und Tourismusfolgen in Alpenregionen. München/Wien 2000

Bätzing, W./Dickhörner, Y. (2001): Die Typisierung der Alpengemeinden nach „Entwicklungsverlaufsklassen“ für den Zeitraum 1870–1990. Mitteilungen der Fränkischen Geographischen Gesellschaft 48, 2001, S. 273 - 303

Bätzing, W. (2000): Erfahrungen und Probleme transdisziplinärer Nachhaltigkeitsforschung am Beispiel der Alpenforschung. K.-W. Brand (Hrsg.): Nachhaltige Entwicklung und Transdisziplinarität. Berlin 2000, S. 85 - 107. Français: De la „géographie régionale“ à une recherche scientifique coordonnée au sein de la „Convention alpine“. Revue de Géographie Alpine, 89, 2001, 4, S. 211 - 220

Bätzing, W. (1998): Der Alpenraum zwischen Verstädterung und Verödung. Praxis Geographie 28, 1998, 2, S. 4 - 9. Italiano: Le Alpi tra urbanizzazione e spopolamento. L'ALPE (Ivrea) 1, 1999, 1, S. 133 - 136. Français: Chronique d'un déséquilibre annoncé. L'ALPE (Grenoble) 4, 1999, 6, S. 14 - 19

Bätzing, W. (1991): Die Alpen – Entstehung und Gefährdung einer europäischen Kulturlandschaft. München 1991.

Camartin, I. (1985): Nichts als Worte? Plädoyer für Kleinsprachen. Chur 1985

Cason Angelini, E., Hrsg. (1998): „Mes Alpes à moi“ - Civiltà storiche e Comunità culturali delle Alpi. Belluno 1998

CIPRA (1999): Jung sein – alt werden im Alpenraum. Zukunftsperspektiven und Generationendialog. Schaan 1999 (anche in italiano/aussi en français)

COTRAO (1992): L'homme et les Alpes. Grenoble 1992. Edizione italiana: L'uomo e le Alpi. Torino 1993

De Concini, W. (1997): Gli Altri delle Alpi. Minoranze linguistiche dell'arco alpino italiano. Pergine Valsugana 1997. Deutsche Ausgabe: Nachbarn in den Alpen. Sprachliche Minderheiten im italienischen Alpenbogen. Chur 1998

Dematteis, L. (1994): Alpinia 2. Le Alpi e la loro gente. Ivrea 1994

Dematteis, L. (1975): Alpinia. Testimonianze di cultura alpina. Ivrea 1975

Guichonnet, P. (1980): Histoire et Civilisations des Alpes. Vol. 1: Destin historique, Vol. 2: Destin humaine. Toulouse/Lausanne 1980. Edizione italiana: Storia e civiltà delle Alpi. Milano 1986-87

Haid, H. u. G. (1994): Brauchtum in den Alpen. Riten, Traditionen, Lebendige Kultur. Rosenheim 1994

Johler, R. (2000): Die Formierung eines Brauches. Der Funken- und Holepfannsonntag. Studie aus Vorarlberg, Liechtenstein, Tirol, Südtirol und dem Trentino. Wien 2000

Kammerhofer-Aggermann, U. (2001): Regionale Salzburger Bräuche. Ein Prozess sinnstiftender Identifikation zwischen territorialer und globaler Heimat. Die Gasteiner Perchten. St. Johann/Pongau 2001, S. 6 - 17. Edizione italiana: L'identità come processo continuo tra Heimat territoriale e globale – le usanze regionali salisburghesi. In: A. Pasinato (a cura di): Heimat – Identità regionali nel processo storico. Roma/Feltre 2000, S. 31-42

Kammerhofer-Aggermann, U. (2000): Für einen prozesshaften, integrativen Kulturbegriff. Land-Kultur – 29 Positionen zu Kunst und Kultur im Land Salzburg. Salzburg 2000, S. 64-67

Kramer, D. (2000): Das eigene Gesicht. Kulturelles Erbe, Tradition und Event. Vier Thesen zur Rolle von lokaler Kultur im Tourismus. Deutsches Seminar für Fremdenverkehr (Hrsg.): Brauchtum und Tourismus – ein Leitfaden für ein erfolgreiches Marketing. Berlin 2000, S. 1-13

Kruker, R. (1992): Alpine Kultur und Gesellschaft. P. Hugger (Hrsg.): Handbuch der schweizerischen Volkskultur. Zürich 1992, Bd. 3, S. 1003 - 1038

Martinengo, E., a cura di (1988): Le Alpi per l'Europa – una proposta politica. Economia, territorio e società – istituzioni, politica e società. Atti del convegno „Le Alpi e l'Europa“. Milano 1988

Messerli, P. (1989): Mensch und Natur im alpinen Lebensraum. Risiken, Chancen und Perspektiven. Zentrale Erkenntnisse aus dem schweizerischen MAB-Programm. Bern/Stuttgart 1989

Niederer, A. (1993): Alpine Alltagskultur zwischen Beharrung und Wandel. Ausgewählte Arbeiten aus den Jahren 1956 bis 1991. Hrsg. von K. Anderegg/W. Bätzing. Bern/Stuttgart/ Wien 1993

Pellegrini, G.B. (1992): Studi storico-linguistici bellunesi e alpini. Belluno 1992

Perlik, M. (2001): Alpenstädte zwischen Metropolisierung und neuer Eigenständigkeit. Bern 2001 (= Geographica Bernensia P 38)

Perlik, M./Bätzing, W., Hrsg. (1999): L'avenir des villes des Alpes en Europe – Die Zukunft der Alpenstädte in Europa. Revue de Géographie Alpine 87, 1999, 2, S. 1 - 231

Scaramellini, G. (1991): Fra unità e varietà, continuità e fratture – percorsi di riflessione e ambiti di ricerca nello studio del popolamento alpino. Lo spazio alpino – area di civiltà, regione di cerniera. Napoli 1991, S. 49 - 94

Tschöfen, B. (1999): Berg Kultur Moderne. Volkskundliches aus den Alpen. Wien 1999

Veyret, G. u. P. (1967): Au coeur de l'Europe – les Alpes. Paris 1967

Zucca, M., a cura di (1998): La civiltà alpina (r)esistere in quota. Viote del Monte Bondone 1998, 4 vol.

Pomembnejši spletni naslovi

Zvezno ministrstvo za okolje, varstvo narave in jedrsko varnost ob mednarodnem letu gora (www.bmu.de):
www.bmu.de/sachthemen/termine/aktuell_termine_gedenktage.php

Zvezni urad za okolje ob mednarodnem letu gora (www.umweltbundesamt.de): www.jahr-der-berge.de

Zvezno ministrstvo za varstvo potrošnikov, prehrano in kmetijstvo ob mednarodnem letu gora (www.verbraucherministerium.de):
www.berge2002.de

Mednarodna stran ob letu gora 2002:
www.mountains2002.org

Obsežen seznam spletnih povezav pri CIPRI-International (www.cipra.org): http://slovenski.cipra.org/texte_s/links/links.htm

Obsežen seznam spletnih povezav prof. Wernerja Bätzinga o alpski tematiki: www.geographie.uni-erlangen.de/wbaetzing/infonetz.html

Kulturna krajina v dolini Valle Stura di Demonte v Piemontu

Umweltbundesamt